EGO

AUG./SEPT. 1982

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING IN DE KRIJGSMACHT

EGO

MAANDBLAD VAN DE DIENST HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING IN DE KRIJGSMACHT

nr. 8/9 – aug./sept. 1982
21e jaargang

Abonnementsprijs ƒ 12,– per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Zeist. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Redaktie:
Wim Heij (voorzitter), Jacques van den Blink (sekretaris), Frank Spoelstra (eindredakteur), Klazien van Brandwijk, Hans Schonk

Adres red. en admin.:
Bureau hoofdraadsman Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist. Tel. 03404-14436.

Vaste medewerkers:
Seine van de Belt, Bert Brounts, Adriaan Bijl, Anton Constandse, Sietse van der Hoek, Ruud Janssen, Jan Kooijman, Willy Lohmann, Frits Maas, Leo van Opzeeland, Rien Robijns, Adriaan Soeterbroek, Jan Stoof, Frans Wermer, Koos van de Wetering, Hans van Wissen.

Vormgeving:
Joop van Rossum/Frank Spoelstra

Druk:
Brouwer Offset b.v. Utrecht
Gedrukt op kringlooppapier

Inhoud

Het Bureau Militaire Strafzaken	3
Popstromingen (5)	6
Technisch Specialisten	8
De nacht is mooi . . .	10
De oorlog tussen Israël en de PLO	12
Fritz Behrendt	14
Humanistisch Thuisfront	16
Missing	17
Minder vlees en wel hierom	20
Wereldzwemkampioenschappen	22
„Nieuwersluis was geen hel"	24
Bart van der Leck	26
In dienst word je een kerel	28
Boeken / bladen / brochures	30
EGO-puzzle	31

EGO laat niemand ongemoeid

Goed Nieuws voor "Seedorfers":

Bremen - Amsterdam 60 minuten

Speciaal weekend tarief: DM 230,- retour.*
Een volle maand geldig.
Uren eerder thuis met NLM CityHopper.

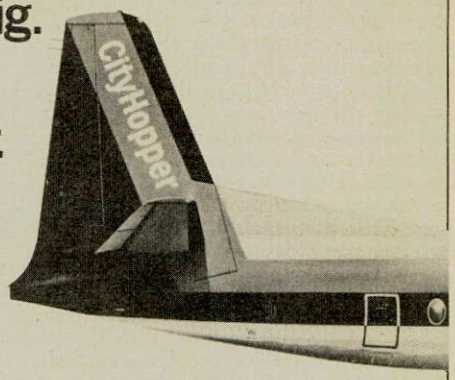

NLM CityHopper
Friendly all the time.

Zouden ze bij de NLM nu echt denken dat kolonels zóveel verdienen?

De Volkskrant van DONDERDAG 24 SEPTEMBER 1981

„GEGEVENS ZIJN SPIJKERHARD

VVD-fractie zoekt bewijs tegen IKV

Van onze verslaggever

DEN HAAG — Uit VVD-kring blijven beschuldigingen komen aan het adres van anti-kernenergiegroepen en de vredesbeweging in Nederland. De VVD-fractie van de Tweede Kamer verzamelt nu „bewijsmateriaal" over de connecties die er zouden bestaan tussen de Nederlandse vredesbeweging en Oosteuropese landen.

Fractiesecretaris D. Dees zei dit tijdens een spreekbeurt in Roosendaal. Hij beweerde dat bij de fractie de laatste weken steeds meer berichten over dit onderwerp binnenkomen. Een deel daarvan zou afkomstig zijn van „deskundige mensen op het gebied van buitenlandse zaken" en betrekking hebben op slechte relaties van met name het [illegible]kerkelijk Vredesberaad met [illegible]ringen.

[illegible]m „spijsbesema, enige tijd gelegen heeft gemaakt. Geertsema beweerde toen dat de anti-kernenergiebeweging en kraakbeweging profiteerde van geld uit bankovervallen.

Vorige week mengde de Tilburgse hoogleraar Alting von Geusau zich in de discussie. Tijdens een studiedag over kernwapens zei hij als voorzitter van de Adviesgroep inzake vraagstukken van ontwapening en internationale vrede en veiligheid over gegevens te beschikken waaruit blijkt dat het IKV [illegible]bruikt

Hervormde Synode heeft de hoo
raar om opheldering gevraagd.
dien u," schrijft het bestuur
Alting von Geusau, „over gegev
beschikt waaruit zou blijken
financiële manipulaties worde
richt die het daglicht niet k
velen, dan menen wij recht c
gegevens te hebben. Zo ni
menen wij u dringend te
vragen de juiste indruk publi
recht te zetten of uw beschu
publiekelijk in te trekken."
De uitlatingen van Altir
Geuzau raken de Nederland
vormde Kerk direct. De adm
teur van deze kerk treed
penningmeester van het IK
brief wordt er op gewezen
penningmeester elk jaar
woording aflegt over het fi
beleid.

De uitlatingen van A
[illegible]eusau h[illegible] volgens
[illegible]d[illegible]iet

En zou die fractie na een jaar nog steeds zoeken?

Iedereen heeft recht op een goede verdediging

Het Bureau Militaire Strafzaken

„Die zaak komt zeker voor de krijgsraad! Hebben ze al een verdediger? Nee? Dan moet je eens kontakt opnemen met majoor Van den Broek van het BMS!", zo kwam ik in kontakt met het Bureau Militaire Strafzaken en Henny van den Broek.
Het BMS, niet een van de meest bekende hulpverlenings-instanties bij defensie. Reden voor EGO om eens te gaan praten. En dat deed raadsvrouw en EGO-redaktrice Klazien van Brandwijk met het hoofd BMS, majoor Klu mr. H. L. van den Broek.

Het BMS, wat is dat?
Dat is het Bureau Militaire Strafzaken, ingedeeld bij de afdeling Sociale Zaken van het Ministerie van Defensie. Het bureau is in 1946 in opdracht van prins Bernhard (de toenmalige inspecteur-generaal van de krijgsmacht; red.), gelijk met de Militair Sociale Dienst opgericht. Dit omdat hij vond dat militairen, die op een of andere manier in moeilijkheden dreigden te raken of zaten, vanuit de organisatie steun moesten krijgen.
De bedoeling van het BMS is ook, was ook moet je misschien zeggen, primair om militairen die voor de krijgsraad moesten komen te verdedigen. In die zin dat het dan niet alleen om juridische argumenten gaat, maar dat er daarnaast een sociale indikatie is. De gevallen die wij nemen gaan bijna altijd vergezeld van een psychiatrisch rapport, een psychologisch rapport of een rapport van de Militair Sociale Dienst.

Dat betekent dat iemand die door een rood licht is gereden niet door jullie wordt verdedigd en iemand die in de knoei is gekomen door alcoholproblemen wel?
Ja precies, dat klopt.

Hoe groot is het BMS?
Er werken 4 mensen, 3 officieren en 1 administratief medewerkster. De twee andere officieren zijn van de KL en ik ben van de KLu. De marine loopt al geruime tijd te dubben. Dan schijnt het er weer door te zijn en dan weer niet.

Kan dat, als je als officier andere militairen gaat verdedigen?
In eerste instantie kan ik me indenken dat je zegt: kan dat wel, dat iemand die in dezelfde organisatie werkt de verdediging op zich neemt. Je moet daarbij in de gaten houden dat we gelukkig in dit land in een systeem leven, waarbij het denken zover is ontwikkeld, dat men accepteert dat zelfs de grootste misdadiger er doodgewoon recht op heeft op een behoorlijke, vakkundige manier verdedigd te worden. Kijk, daarbij moet

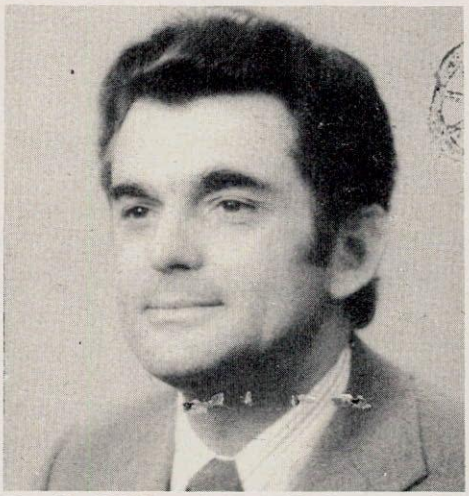

Hoofd BMS maj. mr. H. L. van den Broek

je niet alleen denken aan het persoonlijk belang van zo'n verdachte of beklaagde. Men is er in brede kring van overtuigd dat het óók in belang is van onze eigen rechtsorde. Als iemand, die wat uitgevreten heeft, voor de strafrechter terecht komt, heeft *ieder* er belang bij, óók de rechtsorde en óók de maatschappij, dat daar op deskundige wijze hulp verleend wordt aan degene die iets gedaan heeft of daarvan verdacht wordt.
We leven in een systeem waarin we een gespecialiseerd militair strafrecht hebben, of je het daarmee eens bent is vers twee. Het is een sociaal feit! En daar zit volgens mij dan logisch aan vast, dat er ook vanuit die specialisatie verdedigd moet kunnen worden. In 1903 of 1904 is er in de Kamer nog een hele diskussie over geweest, maar de Volksvertegenwoordigers vonden het toen zo vanzelfsprekend dat die verdediging door officieren moest kunnen worden gevoerd dat dat ook is vastgesteld.

Het is algemeen maatschappelijk geaccepteerd, toch denk ik dat naar b.v. een dienstplichtige toe het rangsverschil bepaalde barrières op kan roepen.
Jawel . . . maar het is zo dat ik mijn uniform alleen draag voor de strafrechter. Ik ontvang kliënten altijd in burger. Wij hebben kantoor aan huis, dat is om onafhankelijk te zijn, maar ook om mensen buiten de militaire sfeer te kunnen spreken. Het zou dwaas zijn als iemand ergens aan een kazernepoort kwam en bij de wacht in moest vullen waar hij naar toe wilde. En die wacht maar gnuiven: o die gaat naar het bureau strafzaken, die heeft iets uitgevreten . . . Dát zou een extra drempel zijn.
Verder moeten we rustig aan een zaak kunnen werken en dat wordt op deze manier zoveel mogelijk gegarandeerd. Ik moet er iets aan toevoegen; je kunt als BMS ook ergens een eigen gebouwtje hebben, maar dat is voor het rijk duurder en deze regeling is er al vanaf de oprichting van het bureau. Je kunt je aantekeningen rustig uitwerken, je pleidooien maken enz. zonder dat je gestoord wordt. Het is gemakkelijk werken en niet om mezelf op de borst te kloppen, maar ik heb al meermalen gehad dat, wat betreft de drempel, mensen als ze wel in uniform komen, zonder dat het ter sprake komt, tijdens het gesprek hun windjack uittrekken. Dat gaat vanzelf. Natuurlijk ik ben jurist, maar daarnaast ook helemaal militair. Als ik me in bepaalde situaties bevind, dan ben ik majoor en dan kan dat natuurlijk, maar tegenover cliënten gebeurt dat niet. Ik zal een voorbeeld noemen. Ik heb verschillende keren mensen bij me gehad die ongeoorloofd afwezig waren. Die heb ik bevolen terug te gaan naar hun onderdeel, maar dan wel nadat ik ze had uitgelegd dat ze niet zo verstandig bezig waren. Vaak gingen ze dan ook terug. Maar er zijn er ook bij geweest die vertrokken en zeiden: „ik zal me over een week melden". Dan heb ik mijn ambtsgeheim en dat handhaaf ik dan ook.

Anderzijds is het zo dat mijn rang van belang is bij onbekenden of zijdelings onbekenden.
Bij de krijgsraad, of bij de zittende magistratuur moet ik het van mijn gezag hebben, van mijn manier van optreden. Daar is mijn rang volstrekt onbelangrijk. Ze kennen mij. Ze weten wat ik waard ben. Als ik daar iets vraag of iets doe of een bepaalde houding aanneem, een bepaald standpunt inneem, pas dan heb ik gezag. Dat heb ik mij verworven in de loop der tijden en dat komt gewoon omdat zij weten dat is hij en als hij dat zegt, dan zal dat wel kloppen of niet. ▶

Zou het Vaticaan nu ook al de Volkswagen heilig hebben verklaard?

▶ Mijn rang gaat een rol spelen naar buiten, b.v. naar een mij onbekende onderhoudskommandant. Zeg ik: „ik ben de raadsman van de soldaat Jansen" dan maakt het voor die wildvreemde kommandant een groot verschil of hij door een korporaal of door een majoor benaderd wordt. Een korporaal wordt overgezet op de administratie of de sergeant van de week, terwijl ik zelf te woord word gestaan. Zo werkt dat. Verder moet je volgens de wet officier in de rechtspleging zijn.
Natuurlijk tegenover de jongens is het soms lastig, maar als je eenmaal in gesprek bent valt dat erg mee. Je mag niet vergeten dat degene die op het BMS zitten altijd specialisten zijn. Ze zijn al langere tijd beroepssoldaat en onderofficier of officier geweest. Ze kennen het leger en ze kennen hun vak.

Hoeveel zaken behandelen jullie per jaar?
Gemiddeld kun je uitgaan van 400 zaken per jaar. Een derde daarvan zijn beroeps of k.v.v.-ers, twee derde dienstplichtigen. Je moet me niet om exacte getallen vragen op dit moment, maar zoals ik het net zei klopt bij benadering.

Voor welke zaken kunnen mensen bij de BMS terecht, kun je een paar voorbeelden noemen?
Laat ik eerst beginnen met welke zaken niet, in het begin van ons gesprek was het al even aan de orde, maar rode lichten en andere verkeersovertredingen doen we niet. Een andere zaak, waarbij zeker sociale en maatschappelijke elementen om de hoek komen kijken, die we toch niet doen zijn de principieel weigeraars. Voor de tijd er was dat de principieel weigeraars een keten van advocaten voor hen klaar hadden staan, ben ik in Nieuwersluis eens benaderd door een zeer bekend principieel weigeraar. Men had mijn naam gehoord en hij vroeg me hem te verdedigen. Dat heb ik niet gedaan, nog niet eens omdat ik daar misschien verdedigingstechnisch moeilijkheden mee zou hebben; heb ik niet. En bij de krijgsraad weten ze echt wel dat ik als beroepsofficier geen principieel dienst zou weigeren, maar ik vond dat te ver gaan. Ik heb het die man uitgelegd. Ik heb gezegd, kijk jij bent niet principieel. Jij weigert principieel dienst, jij wilt met de organisatie niets te maken hebben, maar je vraagt me wel je belangen te behartigen. Dat is een heel goed gesprek geweest. Hij zag toen ook wel in dat dat niet kon en we hebben nog een hele tijd over zijn problemen zitten praten. Zijn verzoek om hem als raadsman bij te staan heb ik dus niet aangenomen.

Daar staat tegenover dat ik een andere principieel weigeraar wel heb aangenomen. Op een goed moment zat er iemand in Nieuwersluis en die vond dat hij priester was, hij had al 18 volgelingen, vond dat hij niet opgeroepen kon worden. Dat was toch gebeurd en hij was daar erg verbolgen over. Op zijn vraag hem te verdedigen heb ik dat gedaan. Tijdens de zitting kreeg hij met name de vraag of hij 18 volgelingen niet wat weinig vond. Hij zei dan steevast dat er een bekend boek bestond waarin iemand met 12 volgelingen was begonnen. Dat zei hij dan nogal meewarig zo van wat is dat nou toch een domme vraag. Mijn beroep op psychische overmacht is helaas voor de man verworpen, zowel door de Krijgsraad als door het Hoger Militair Gerechtshof. Later kreeg ik nog eens bericht van hem dat het goed met hem ging en hij vertelde dat hij en zijn volgelingen voor mij hadden gebeden . . . ach het is maar een voorbeeld.

Nog zo'n voorbeeld: In de tijd toen er mensen naar Libanon moesten had men verzuimd het KB uit te vaardigen op grond waarvan het gelegitimeerd was om ze te sturen. Dat heb ik indertijd wel in de gaten gehad, maar dat was voor mij toch niet zo van belang. Het is toen gebeurd dat er iemand bij me kwam en die wilde niet naar Libanon, hij vroeg me hem te verdedigen. Dat vond ik te ver gaan in mijn positie als beroepsofficier, op dit moment aktief dienend bij het ministerie van defensie. Dat vond ik te ver gaan en heb het niet gedaan. Een kollektief heeft dit toen uitgesponnen. Was diezelfde vent of een andere vent nu gekomen en had gezegd: „ik kan niet naar Libanon, want mijn moeder is ziek" of „mijn vrouw kan mij niet missen" o.i.d., dat soort toestanden, dan zou ik hem zeker hebben verdedigd. Er is dan heel duidelijk sprake van sociale moeilijkheden of een sociale indicatie. Het begrip sociale indicatie is natuurlijk rekbaar, maar iemand met een verkeersovertreding past daar niet in.
Zaken die ik beslist niet doe . . . ik werd b.v. bij een soldaat geroepen die een hoop geld had verduisterd. Hij had het geld verstopt en bood mij *f* 25.000,– als ik die anderhalve ton ergens naar toe zou brengen. Het spreekt vanzelf dat ik zoiets niet doe. Ik heb tegelijk mijn ambtsgeheim bewaard door niet te zeggen wie dat geweest is, maar het is weer een voorbeeld.

Het is wel zo dat je al snel kunt zeggen of in ieder geval je af kan vragen is die zaak sociaal geïndiceerd? Er is vrijwel geen misdadiger in dit land die uit pure hufterigheid een misdaad gaat plegen. Ze zullen er wel zijn, maar die heb ik nog niet gehad, laat ik het zo zeggen. Nu zal ik die binnen het leger ook niet zo snel tegenkomen. Ze moeten minstens door de militaire keuring zijn gekomen. Degenen met een heel groot strafblad zijn niet binnengekomen. Een enkele glipt er natuurlijk wel eens tussendoor. Maar goed, het simpele voorbeeld. Er komt iemand die onder invloed heeft gereden en die wil graag verdedigd worden en die blijkt geen werkelijke problemen te hebben en probeert met hand en tand, met alle mogelijke en onmogelijke manieren de zaak te rekken en te traineren enz. Zo'n zaak doe ik niet.

Zijn er nu zaken waarvan je zegt: dat komt meer bij dienstplichtigen voor en dat bij beroeps?
Nou als je een onderscheid wil maken, dan krijg ik van de beroeps potentieel meer, beter gezegd de meeste gevallen van rijden onder invloed en van de dienstplichtigen de gevallen van onwettige afwezigheid en het niet opvolgen van bevelen.

Dit zijn zaken in vredestijd, heeft het BMS in oorlogstijd ook een taak?
Als er ooit oorlog komt of vergelijkbare toestanden, dan moet je van een bepaald aantal dingen uitgaan. Op de eerste plaats: de krijgsraad zal dan geen kruimeldiefstalletjes berechten. Je kunt voor zeker aannemen dat de dingen die hij berecht, zaken zullen zijn die te maken hebben met het militair funktioneren of het niet funktioneren van degenen die voor de krijgsraad moeten komen. Je kunt ook wel voor zeker aannemen dat de burgeradvokaten niet beschikbaar zullen zijn. Dat betekent dat zo'n beklaagde komt te staan tegenover: een krijgsraad waarvan nu in de memorie van toelichting staat dat het nodig is om in vredestijd goed te kunnen funktioneren, om in oorlogstijd zijn taak naar behoren te doen, tegenover een militair OM, die ook al jarenlang ingevoerd is. Hij heeft dan de keuze tussen een troepenofficier of iemand van het BMS. Er moet natuurlijk voorop blijven staan dat het de keus van de man zelf is. Als hij van het bestaan en de mogelijkheden van het BMS niet afweet zal hij daar niet opkomen. Dat betekent voor mij dat als alle argumenten pleiten voor het bestaan van een afzonderlijke militaire justitie, dat diezelfde argumenten gelden voor het BMS in oorlogstijd. Ik zou twee voorbeelden kunnen noemen, die aangeven waarom het aanwezig zijn van het BMS in oorlogstijd van belang is.

Kijk maar naar Libanon, daar is geen burgeradvokaat aan te pas geweest. Wij hebben de toestand keurig kunnen beoordelen. Eén van ons is daar geweest, hij was zelf troepenofficier, kon z'n zegje doen over de gang van zaken. Hij heeft met name beoogd duidelijk te krijgen dat het alleen maar de compagnies-officier was die de mensen voor de krijgsraad wilde hebben en dat de lagere commandanten de noodzaak daarvan helemaal niet inzagen.
Het andere voorbeeld is op de Grebbeberg geweest in 1940. Een sergeant Meyer is daar voor de krijgsraad gebracht en waar zijn verdediger niet op gelet heeft is – hij is doodgeschoten toen – dat er 24 uur had moeten liggen tussen het tijdstip van executie en het vonnis. Daar is toen de hand niet aan gehouden.
Het zijn wat voorbeeldjes, maar het geeft naar mijn idee aan, dat het van groot belang is dat het BMS ook in oorlogstijd aanwezig is.

Een laatste vraag, mensen die met jullie in kontakt willen komen, hoe kunnen ze dat doen?
Het beste kunnen ze even een kort briefje schrijven, met daarin naam, registratienummer en de vraag of wij de verdediging t.a.v. die en die gebeurtenis op ons willen nemen. Daarna gaat de zaak dan lopen. Het adres is
Bureau Militaire Strafzaken (BMS)
Koninginnegracht 62
Den Haag

Klazien van Brandwijk

vaste prik

EGO: niet zwaar op de hand wel op de maag

g.v.: hardt je kaak- en kringspieren

de aarde er doordraaien

politici: platgetredenpadvinders

stel je nou 'ns voor dat de banken niet met ons meedenken

onderscheidingsteken: hijsbalk

boeren doen het op hun dooie akkertje

een soldaat staat altijd op de tocht

door het gedrag van de supporters moet de volgende oorlog worden uitgevochten op 150 km van het eigen speelveld

de makers van het scenario voor de 3e wereldoorlog zoeken nog een producent

EGO-lezers doen het onophoudelijk

Popstromingen (5)

Een van de meest verrassende verschijnselen in de geschiedenis van de popmuziek is de rol, die er in de zestiger jaren was weggelegd voor britse popgroepen. Vanaf het begin van deze eeuw was de amerikaanse amusementsmuziek toonaangevend geweest in de westerse wereld. Toen na de tweede wereldoorlog amerikaanse dans- en jazzorkesten in het kielzog van de geallieerde strijdkrachten de bevrijde gebieden binnentrokken was de naam en faam van de amerikaanse populaire muziek definitief gevestigd. Ook de storm die later de rock'n'roll in de V.S. veroorzaakte, raasde in minstens even hevige mate over Engeland en het europese vasteland. Niets leek de machtige positie van de amerikaanse muziekindustrie te kunnen aantasten. Europa beperkte zich tot het leveren van redelijke tot slechte imitaties van amerikaanse voorbeelden.

Beatlemania

Vóór 1964 was het gebruikelijk dat amerikaanse artiesten sukses boekten in West Europa, terwijl het omgekeerd tot de uitzonderingen behoorde wanneer europese artiesten doordrongen in de amerikaanse hitparades. In februari 1964 zetten The Beatles voor het eerst voet op amerikaanse bodem en niet lang daarna stonden vijf van hun singles tegelijk in de amerikaanse top-tien. In hun spoor volgden al spoedig andere britse bands als The Dave Clark Five, The Rolling Stones en The Animals. Amerika ging plat voor britse popmuziek die men voor die tijd bij voorbaat als onmodieus en tweederangs zou hebben afgeschreven. De verrassing was kompleet, vooral onder de platenmanagers, die koortsachtig op zoek gingen naar het geheim van de suksesformule. Het zou te simpel zijn de verklaring voor deze ommekeer enkel te zoeken in de genialiteit van een aantal individuele muzikanten. Er waren meer faktoren die hun invloed deden gelden.

Op het eerste gezicht bied de kulturele situatie in Engeland van vóór The Beatles echter weinig aanknopingspunten voor een verklaring. Onder britse kultuur verstond men vooral de „hogere" kultuur zoals theater, schilderkunst en klassieke muziek. De amusementssektor werd volledig beheerst door amerikaanse produkten, goedkoop en makkelijk konsumeerbaar in de vorm van strips, films of grammofoonplaten. Dat maakte de voorwaarden voor het ontstaan van een eigen britse amusementskultuur niet bepaald gunstig. Daar kwam bij dat de britse kultuurindustrie gecentraliseerd was in Londen: alle grote film- en platenmaatschappijen alsook de radio en televisiemaatschappij BBC waren daar gevestigd. De kans om van buitenaf in dit bolwerk door te dringen was erg gering. Zo was er bijvoorbeeld geen sprake van regionale of gespecialiseerde muziekzenders, die in de V.S. zo belangrijk waren geweest voor de doorbraak van de rock'n'roll.

Trad-jazz en skiffle

Toch waren er in de loop van de jaren vijftig in Engeland een aantal ontwikkelingen in gang gezet die verstrekkende gevolgen zouden hebben voor de popmuziek. We hebben al eens gewezen op de traditionele belangstelling die er in Europa, maar vooral in Engeland bestond voor verschillende vormen van amerikaanse minderheidsmuziek, voor de blanke „folkmusic", maar vooral voor de zwarte jazz en blues. In feite bestond er aan deze zijde van de oceaan meer serieuze belangstelling voor die muzieksoorten dan in het land van herkomst. Dat moge blijken uit het feit dat het britse jazzblad „Melody Maker" (tegenwoordig geheel overgeschakeld op popmuziek) al in 1926 werd opgericht, nog voordat er in de V.S. van een dergelijk initiatief sprake was. Dat blijkt ook uit verklaringen van amerikaanse jazz-musici, dat zij in Europa als „kunstenaars" ontvangen werden, terwijl zij in eigen land als goedkope entertainers golden.

Na de tweede wereldoorlog valt er voor de europese jazzfans aanvankelijk weinig te genieten: de blanke swingbands zijn in de ogen van de echte liefhebber veel te commercieel geworden, terwijl de zwarte jazzmuzikanten in een reaktie daarop een muziek produceren die niet altijd even toegankelijk is. Onder deze omstandigheden grijpen britse jazzliefhebbers terug naar de traditionele vormen van de New Orleans-jazz, nu „trad-jazz" genoemd. Aangezien er in Engeland echter nauwelijks professionele muzikanten zijn die deze muziek kunnen spelen, komen voornamelijk amateurs in aanmerking om de uitvoering ervan te verzorgen. Desondanks – of misschien juist wel daardoor – bereikt de trad-jazz een publiek dat zich tot ver buiten de muren van de traditionele jazzclubs uitstrekt. Deze populariteit zou echter spoedig overtroffen worden door de belangstelling voor twee soorten muziek die in de jazzclubs eigenlijk slechts als randverschijnsel aan de orde kwamen: de skiffle, traditionele folksongs van het amerikaanse platteland (zie ook Popstromingen 4) en de rhythm and blues, de elektronisch versterkte muziek uit de grootsteedse ghetto's.

Merseybeat en Rhythm and Blues

Deze enorme opleving van amateuristische muziekbeoefening zou de eigenlijke basis vormen voor veel latere beatgroepen. Ook The Beatles begonnen als een soort skifflegroep, The Quarrymen genaamd, kompleet met een wasbord als ritmische begeleiding. Zoals veel andere skifflegroepen verlegden ze al snel hun repertoire in de richting van de rock'n'roll, ook muziek die met eenvoudige instrumenten en zonder veel muzikale scholing gespeeld kon worden. Zij staan model voor dé stroming in de britse beatgolf, de Merseybeat, genoemd naar de rivier die door hun plaats van herkomst, Liverpool stroomt. Het is op zich al opmerkelijk dat een nieuwe muzikale stroming niet uit het centrum van de muziekindustrie Londen afkomstig was; vrij algemeen kan gesteld worden dat vernieuwingen in de amusementscultuur doorgaans niet uit de centra van de cultuurindustrie voortkomen. In die centra concentreren zich de gevestigde maatschappijen en artiesten, die vooral belang hebben bij de handhaving van de bestaande situatie. Ook in de V.S. kwamen vernieuwingen steeds voort uit de randgebieden: uit de zuidelijke

staten, en dan nog gedragen door kleine platenlabels en niet door grote maatschappijen.

De beat-muziek bestond echter nog uit een tweede komponent, die een iets andere achtergrond had: de britse rhythm and blues. Binnen de puristische britse jazz-aanhang bestond er aanvankelijk weinig waardering voor de na-oorlogse vormen van amerikaanse blues. Muddy Waters, die in 1957 een tournee door Engeland maakte met de jazzband van Chris Barber, werd uitgefloten vanwege het feit dat hij op een elektrische gitaar speelde: dat riekte te veel naar rock'n'roll en voor veel jazz-fanaten stond dat gelijk met commercie. Desondanks ontstond er door dit soort tournees meer belangstelling voor de zwarte rhythm and blues en kwamen er ook britse navolgers, die net als hun skiflle-collega's aanvankelijk vooral de amerikaanse voorbeelden naspeelden. Toen de trad-jazz-rage in 1962 begon te verminderen gingen sommige clubs de britse rhythm and blues-groepen, die tot dan toe hooguit in de pauze hadden mogen spelen, presenteren als hoofdattraktie. De bekendste vertegenwoordigers uit deze richting werden uiteraard de Rolling Stones.

Een strukturele voorwaarde voor het sukses van de beatgroepen mag niet onvermeld blijven. Van 1964 tot 1967 kwam er aan het radio-monopolie van de BBC een kort maar effektief einde door het optreden van een aantal radiopiraten, die met hun zeezenders de west europese kusten bestookten. Weliswaar kende Engeland al sedert de tweede wereldoorlog het fenomeen van de commerciële radio in de vorm van de engelstalige uitzendingen van Radio Luxemburg, maar de vlam sloeg pas echt in de pan toen verschillende zeezenders elkaar om het hardst beconcurreerden om de nieuwste muziek te laten horen. In 1967 werden de radiopiraten officieel verboden en begon de BBC met een op piratenleest geschoeide popzender. (De nederlandse radio zou dit voorbeeld later volgen). Maar toen was de victorie van de beat al achter de rug.

Vernieuwing

Wat bracht de beatmuziek nu eigenlijk voor nieuws in de popmuziek? Waarin school precies de aantrekkelijkheid die de hele westerse muziekwereld op de knieeën bracht? Uit het voorgaande zal duidelijk zijn geworden dat de britse muziek, zeker aanvankelijk, nog zwaar leunde op amerikaanse voorbeelden. Des te verrassender is het sukses in de V.S. zelf, waar naar men zou verwachten die muziek al lang en breed bekend was. Dat laatste is echter niet geheel waar. Vrijwel alle amerikaanse voorbeelden die de britse muzikanten gebruikten waren in die tijd ofwel in vergetelheid geraakt of hadden nooit enige bekendheid van betekenis genoten. Voor grote delen van het publiek – ook in de V.S. – klonk de muziek dan ook als nieuw in de oren. In Amerika had die muziek namelijk steeds te lijden gehad onder de heersende rassentegenstellingen. In Engeland was de natuurlijke afstand tot de dagelijkse rassenkonflikten en hevige rassenrellen blijkbaar groot genoeg om de waardering voor de zwarte muziek minder in de weg te staan. Bovendien heerste er in Engeland, mede onder invloed van de historisch gegroeide positie van de arbeidersorganisaties, een klimaat waarbinnen een aparte waardering bestond voor de cultuur van de lagere klassen, een waardering die ook van toepassing was op de ghettocultuur van de onderdrukte negerbevolking in de V.S.

De britse beatmuziek zou men – zeker in amerikaanse ogen – kunnen beschouwen als een verder losweken van de rock'n'roll en de blues uit de sfeer van de zwarte ghetto's. Niet alleen werd de muziek nu uitsluitend door blanken vertolkt, ook het muzikale materiaal werd steeds meer aangepast door grotere aandacht voor melodie en harmonie en minder nadruk op ritmische eigenschappen. Daar kwam nog een specifieke combinatie van stijlelementen bij die tot dan toe ongebruikelijk was: zoals het ritme van de rock met de meerstemmige vocalen die bekend waren van zwarte vocal-groups, de specifieke bezetting van drums, solo-, slag- en basgitaar, tot en met het verwerken van allerlei „vreemde" invloeden, variërend van elementen uit de britse music-hall tot indische ragas.

Maar de belangrijkste nieuwe eigenschap van de britse muzikanten was wellicht nog hun image van zelfstandigheid en onafhankelijkheid, wat vooral tot uiting kwam in het feit dat ze voornamelijk zelf hun nieuwe songs componeerden en teksten schreven. In de V.S. hadden de popsterren, vooral nadat de hoogtijdagen van de rock'n'roll voorbij waren, meer dan eens de indruk gewekt marionetten te zijn in handen van hun producers en managers: alleen hun uiterlijk brachten ze zelf mee, de rest tot en met hun muziek werd verzorgd door vertegenwoordigers van de platenmaatschappij. De britse muzikanten schreven niet alleen hun eigen muziek maar bleken zelfs in staat zonder souffleur hun zegje te doen voor microfoon en camera; sommigen waren zelfs gevat en grappig. Hoewel we nu als vanzelfsprekend aannemen dat popartiesten hun eigen songs schrijven, is het opmerkelijk, dat lang niet alle grootheden uit de begintijd van de rock – neem Presley of de Everly Brothers – daarop kunnen bogen.

Bert Brounts

DISCOGRAFIE
The Beatles
– Please please me (1963) (Parlophone)
– Revolver (1966) (Parlophone)
The Rolling Stones
– Out of our heads (1965) (Decca)
– Aftermath (1966) (Decca)
The Who – My generation (1966) (Brunswick)
The Animals – Most of the Animals (1966) (Columbia)

„Balen, toen konden we niet naar de TT"

Technisch-Specialisten

Technisch Specialisten, of TS-ers zoals ze veelal kortweg worden genoemd, vormen een wat aparte groepering in de Nederlandse krijgsmacht. Het zijn geen beroeps en ook geen dienstplichtigen, geen kaderleden en ook geen ongegradueerden. Ze hangen er wat tussenin.
Vaak beleven ze dat ook als zodanig.
Raadsman Joost de Vries had een vraaggesprek met een drietal TS-ers van de 44e Afd VA uit 't Harde.
Met Rein Kroeze (inmiddels afgezwaaid), Derk van der Kooi (2½ jaar TS-er) en Wiebe Kelderman (nog ruim drie jaar voor de boeg) sprak hij over hun werk, de opleiding, hun omgang met de andere kategorieën en over de krijgsmacht. Of het hen mee- of tegengevallen is kunt u in onderstaand interview lezen.

Waarom zijn jullie TS-er geworden?
Rein: Het leek me heel aantrekkelijk, omdat ik alleen LTS had. Daar kun je verder weinig mee doen. In de fabriek werken lukte misschien nog, maar dat leek me niks.
Verder kon je gratis een rijbewijs krijgen. Zelf hoefde ik niet in dienst, omdat ik van de lichting '59 was. Dat vond ik jammer. Daarom trok me dat TS ook.

Had de premie niets met je keuze te maken?
Rein: De premie speelde in elk geval geen hoofdrol.
Derk: Voor mij lag het anders: ik moest toch in dienst. TS-er leek leuk. Je had vijf jaar vast werk. Je kreeg een civiele vakopleiding en dan ook nog goed loon, een rijbewijs en de premie. Mij leek de fabriek ook niet alles. het leek me wel leuk allemaal.

Waarom leuk?
Derk: Het uniform leek me mooi en ook de jongens onder elkaar.
Wiebe: Ik had een verkeerde opleiding gedaan: een horeca-opleiding. Ik wilde eigenlijk vrachtwagenchauffeur worden. Dus deed ik het ook voor de diploma's en de rijbewijzen.

Hoe heb je de opleiding gevonden?
Derk: De opleiding was erg gezellig. De sfeer was daar heel anders dan hier. Daar verlangde je nog naar de parate tijd.
Rein: De opleiding beviel me goed. Het leek toen allemaal heel anders dan nu.
Wiebe: Ja, de tijd vloog toen voorbij. Wat ik van de opleiding had verwacht klopte aardig met de werkelijkheid.
Rein: Toch knapten sommigen al af op de opleiding. Voor velen was het toch zwaarder dan ze verwachtten.

Hoe ging het verder toen je paraat werd?
Rein: Een paar jongens moesten naar Duitsland. Ik kwam gelukkig in 't Harde. Daar was ik erg blij mee, want ik woon in Wezep en kon dus elke avond naar huis.
Wiebe: Er werd gevochten om plaatsingen dichtbij huis.
Rein: Als ik al die tijd van huis was geweest, 's avonds op de kazerne, dan had ik er anders uitgezien dan nu.

Hoe zit het met die rang, die je hebt?
Rein: Ik wist van tevoren dat die rang weinig voorstelde. Daarom kon ik vanaf het begin vrij goed met de jongens opschieten.
Wiebe: Je positie tussen de beroeps en dienstplichtigen is wel erg moeilijk. Maar als je normaal doet, valt het allemaal wel mee.
Wel word je het meest gepaald. Je krijgt alle rotklussen. Vooral als je bij een gevechtsonderdeel zit.
Rein: Je moet ook alles zelf regelen. Alles loopt heel ongeorganiseerd.

Vertel eens wat meer over het werk?
Rein: Als je wilt werken in het begin, dan verdwijnt dat vanzelf. Je werklust valt gewoon weg.
Derk: Je wordt voortdurend van je werk gehaald. Veel van wat je nodig hebt ontbreekt. Je moet werken in een vuile vette troep.
Rein: Ja, de werkomstandigheden zijn bar slecht. Je moet ook 's winters buiten werken, onder een soort afkapping. Dat is niet zo'n pretje.
Wiebe: En een komplimentje kan er nooit af. Maar als je ooit één foutje maakt, dan is het goed mis.
Rein: Je hebt ook geen kontakt met de officieren en maar een beetje met de onderofficieren. Echt fijn voel je je niet.
Wiebe: Het is nou geen werk om je hele leven te doen.
Rein: Je hoort ook pas vlak van te voren wat je doen moet. Laatst was ergens een open dag. Dan hoor je op het laatste moment dat je een hele

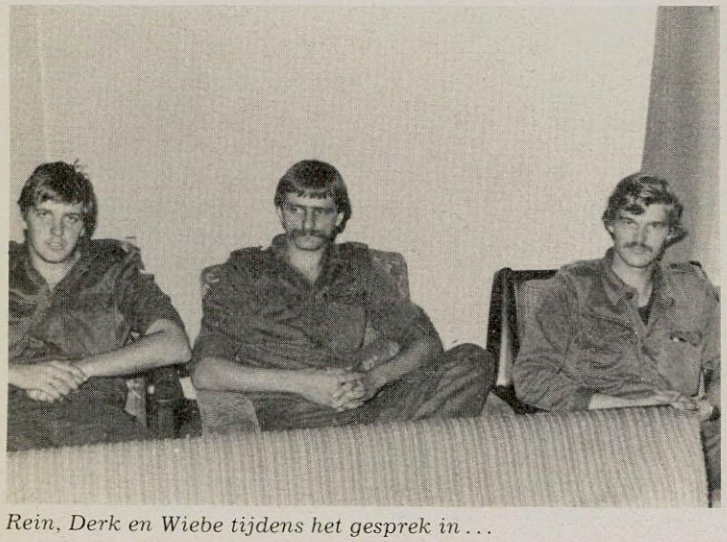

Rein, Derk en Wiebe tijdens het gesprek in . . .

. . . en vóór het HMT in 't Harde

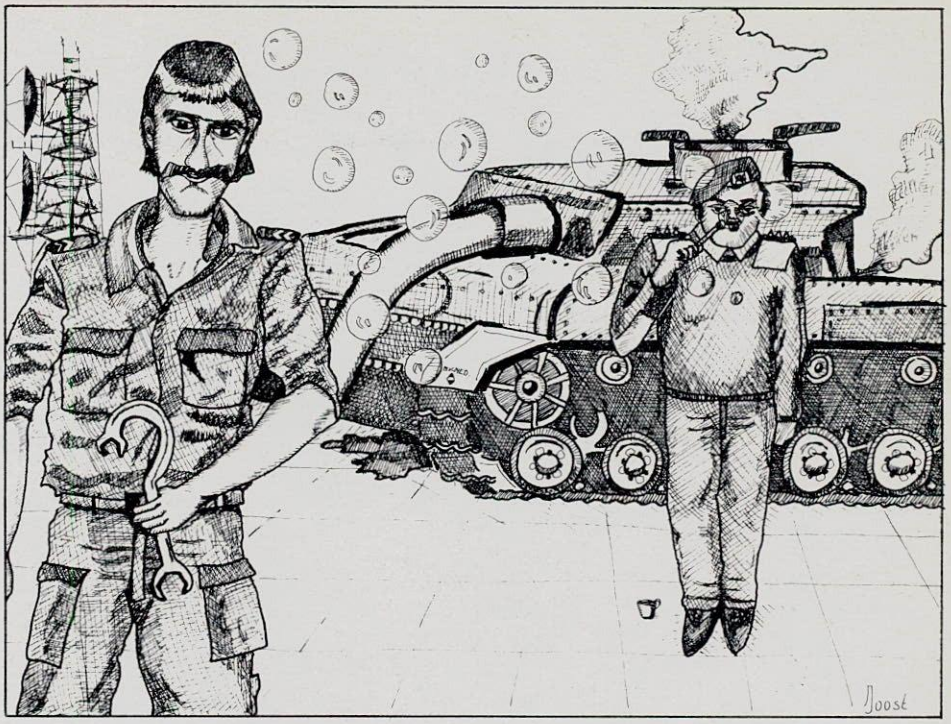

zaterdag kwijt bent. Toen konden we niet naar de TT. Dan wil je wel balen.
Derk: Ja, je moet maar aannemen dat je vooral plichten hebt en geen rechten.

Slaapt iemand van jullie hier?

Geen van de drie blijkt hier te slapen. Derk rijdt 140 km. per dag om maar uit de kazerne te zijn. Het gebrek aan privéleven is zijn voornaamste drijfveer. Ook de anderen laten weten dat het vaak een zooitje is 's nachts en dat je daarom maar beter weg kunt zijn als je nog wat wilt slapen.

Derk: Maar het eten was ook een reden om naar huis te rijden. Het is erg slecht.

Wat is jullie nou het meest tegengevallen?
Derk: De parate hap. Als de werksfeer goed zou zijn, je had goed gereedschap en een betere plaats om te werken, dan was het wel prettig. Nu kan je bij slecht weer niet werken.
Wiebe: Dat betekent dat je soms niets te doen hebt en dan heb je het weer barstens druk.
Rein: Mij is vooral de onzekerheid tegengevallen; je weet nooit waar je aan toe bent. Er is geen goede dagindeling. Verder hebben ze geen goed gereedschap; je kunt bv. niet stoomcleanen. Zo blijft het behelpen.

Wat is jullie meegevallen?
Rein: Het is me meegevallen dat ik zo dicht bij huis terecht kwam. Verder had ik verwacht dat het allemaal veel strenger zou zijn. Het is hier vaak niet zo gedisciplineerd. Als het gedisciplineerd toegaat is dat vaak op punten waar het juist niet nodig is.
Het rijden op een tank is me erg tegengevallen; het is vies en onprettig. Daar had ik me nou juist heel veel van voorgesteld.
Wiebe: Ja, het is in zo'n ding een troep en het stinkt. Op oefeningen moet je er dan ook nog vaak in slapen.
Op mijn herhaalde vraag aan Wiebe en Derk wat hun is meegevallen, verzekeren ze me dat hun niets is meegevallen.

Hoe denken jullie over de dienstplichtigen?
Rein: Die zijn nogal verschillend: je hebt goedwillenden en a-socialen. Met sommigen kun je goed opschieten, meestal beter dan met het beroepskader. Juist op oefeningen ga je dan vaak met die jongens stappen.

Wat vind je van de krijgsmacht als organisatie?
Derk: Iedereen lijkt hier langs elkaar heen te werken. Ze zouden meer tijd moeten nemen om de dingen eens goed te regelen.
Rein: Het lijkt me ook wel erg moeilijk om het goed te regelen. Maar het is vaak wel heel erg klote. Als je gereedschap aanvraagt kan het wel een half jaar duren voor je het hebt. Veel is kapot en wordt niet vervangen.

Wat vinden jullie van de doelstellingen van de krijgsmacht?
Derk: Het leger is werkverschaffing, in een oorlog is het nergens.
Wiebe: Met al die atoombommen denk ik wel eens, waar zit ik hier eigenlijk voor.
Rein: Ik voel me geen verdediger van het vaderland. Ik zie het gewoon als m'n werk. Ik voel me meer chauffeur dan soldaat.
Derk: En dan ben je de pispaal van soldaat en onderofficier.
Rein: Bij de officieren zijn er veel fanatiek; de dienstplichtigen hebben wel vaak een grote mond, maar als het erop aan komt werken ze wel.

Heb je in de jaren hier iets geleerd?
Derk: In de civiele vakopleiding wel. Verder heb ik hier geprobeerd een cursus mavo te doen, maar dat lukt moeilijk. Die halve dag studie waar je recht op hebt valt vaak in het water. Maar het kost je wel geld. Ook ben ik nogal eens te moe om te leren. Nu ben ik weer bezig met een studie handel. Dat is zeer lastig.
Rein: Ik heb wel veel mensenkennis opgedaan ook. Ik heb gezien hoe hard sommigen kunnen zijn en hoe behulpzaam anderen. Voor de rest heb ik wel een beetje stilgestaan in vergelijking met de burgermaatschappij. Maar het is niet weggegooid, dat niet.
Wiebe: Ik weet het nog niet; je had ergens anders misschien meer kunnen leren.

Hoe sta je ervoor als je de dienst uit gaat?
Rein: Ik heb nog geen werk. Ik heb wel veel gesolliciteerd. In de laatste maand zes keer. Er wordt teveel MTS of HTS gevraagd. Er is weinig aanbod voor mij en een jaar bijtekenen kan ook al niet meer. Misschien kan ik nog ergens terecht als vrachtwagenchauffeur.
Derk: Ik heb nog geen plannen, ik zie wel over 2½ jaar.
Wiebe: Ik heb wel hoop op een baan dan. Ik kan terecht als vrachtwagenchauffeur of in de horeca. Dat lijkt me wel haalbaar.

Het lijkt me dat we de meeste onderwerpen wel gehad hebben. Wil iemand van jullie nog iets zeggen?
Rein: Ik vind het erg goed dat er zo'n HMT is. Er wordt hier wel eens gedrukt. Gek dat dat kan. Maar toch heel goed dat die huizen er zijn.

Joost de Vries

soldaten en pionnen promoveren maar zelden

De nacht is mooi, maar het moet wel donker blijven

Dagdieren

Wij mensen zijn dagdieren. Zodra de avond valt, zorgen we dat we thuiskomen. Het wordt niet alleen kouder buiten, maar ook onplezieriger. We menen in het donker minder de weg te kennen, voelen ons onzekerder. Geluiden om ons heen zijn plotseling geheimzinnig, bewegingen verdacht. Rond eigen huis en erf redden we het nog wel, daarbuiten legt onze lef het maar al te snel af tegen een soort onbestemde angst. Misschien een niet helemaal overbodig verschijnsel. We lijken niet zoveel middelen te hebben om ons tegen de duisternis te wapenen: de ogen laten ons maar al te gauw in de steek, het gehoor en de reuk zijn onvoldoende getraind, de tast is nauwelijks ontwikkeld. Geen wonder dat we ons bij donker snel naar huis spoeden, als dieren naar hun hol.

Toch zijn er nog heel wat mensen die met het donker, de nacht vertrouwd zijn. Op vrijwillige of minder vrijwillige basis. Die mensen vormen met elkaar een apart, maar uiterst gevarieerd gezelschap. Door sommigen wordt het nachtelijk leven wakend doorgebracht terwille van het beroep, het brood op de plank. Nachtportiers, vrachtwagenchauffeurs, nachtverpleegsters en hoertjes vallen in deze groep. Soms is het harde plicht of heilige opdracht: de soldaat op wacht, de dominee op weg naar een stervende, de vrijwilliger aan de SOS-lijn. En dan is er natuurlijk het bonte gezelschap van mensen die eigenlijk niet anders kunnen, de nacht moeilijk kunnen ontlopen: de zwervers en alkoholisten, de inbrekers en verlate feestgangers.

In de nacht

Nacht. Wie men ook is, wat men ook doet, men heeft in ieder geval de ruimte. 's Nachts blijkt het land plotseling minder overbevolkt, de straten en wegen minder volgepropt. Meer ruimte is er. En meer rust. Je kunt je eigen adem weer horen, je voetstappen, de cadans van je fiets op de stenen. En als je thuis komt, zal Hilversum-3 die rust nauwelijks verstoren. Buiten is de lucht minder vuil. De atmosfeer lijkt 's nachts meer te tintelen, er zit reuk en geur in de lucht en diep inademen levert tot achter in de longen meer echte energie op. Zo is er na het late NOS-journaal best te leven. En menigeen doet dat ook. Terwijl bijna heel Nederland de dekens nog eens over zich heen trekt, de laatste kroketten langzaam in de automatiek koud worden en echt alle honden hun avondplasje hebben gedaan, is er allang een ander leven gestart. Voor wie er van houdt een leven voor fijnproevers, ook al is het goed de soms ruwe bolster en blanke pit goed uit elkaar te houden.

flatwijk

de nacht bestaat hier niet
voor het donker is
branden de neonbuisjes al
in rijen
van onder naar boven
en ook opzij
soms flikkert er één
de hele nacht door
de sterren leggen het af
tegen zoveel helle kunstmatigheid

Hoe je het ook bekijkt, de mensen in de nacht vormen een eigen gemeenschap. Met typische soorten van afhankelijkheid en heel eigen voorbeelden van samenwerking. Zo geeft de heel late of heel vroege voorbijganger werk aan de straatrover. Maar deze bezorgt op zijn beurt de politieman werk. Zo kan de SOS-medewerker niet zonder de nachtelijke tobber en piekeraar. Zo geeft de nachtelijke wilddief werkgelegenheid aan de jachtopziener, de dronkelap aan de uitsmijter, de gewonde arbeider van de nachtploeg aan de dienstdoende dokter in het ziekenhuis. Zo heeft de nacht iets van de bekende en tegelijkertijd ondoorgrondelijke afhankelijkheid die ook in de natuur voorkomt. Het eten en gegeten worden, de wisselwerking tussen leven en dood en toch in evenwicht blijven.

De natuur

In die natuur zijn de wetten van licht en donker overigens even scherp als bij de mensen. De natuur vertoont overdag de meeste actie. Zodra het gaat schemeren is het bij tal van planten en dieren rust geblazen. Veel planten vouwen het blad bij vallende duisternis stil omhoog, bloemen sluiten zich bijna zedig. Vrijwel alle vogels zoeken stipt op tijd hun nest of schuilplaats op, de meeste insekten verstoppen zich in gaatjes en spleetjes en richeltjes. Een uiterst dwingend gebeuren steeds weer, een bijna totale wetmatigheid. Geen kip is niet op stok, geen bij niet in de korf als de nacht eenmaal gevallen is. In het weiland lijkt het dan wel eens

Straatverlichting, die de hele nacht aanblijft ....

of de koeien moederziel alleen zijn achtergebleven. Warme bonken leven op vaak tochtig en koud gras. In de nachtelijke stilte is het herkauwen van dichtbij te horen. Brokken slijnig gras gaan omhoog en weer neer. De dierlijke melkfabrieken staan nooit stil. De nachtelijke rust is ook n de natuur soms schijn . . .

nderdaad, zodra de schemering echt definitief doorzet, komt een onverwacht grote schare dieren te voorschijn. Voorzichtig, op hun hoede, stil. Maar wel het levende bewijs dat de natuur een volcontinu-bedrijf is met een heel grote dagploeg en een veel kleinere, maar zeker niet minde-e nachtploeg. Binnen die nachtploeg s het leven even verbluffend fijn georganiseerd als overdag. Vanaf het kleinste dierlijke spul eigenlijk: de orren, de wormen, de pissebedden, de duizendpoten, de nachtvlinders, de motjes. Al dat grut, na de plan-enwereld de basis van menige voedselpyramide, moet het vaak niet van net licht hebben. In het donker gedijen heel veel beestjes het best.

Maar er zijn vijanden die hen gemakkelijk in het nachtelijk duister snappen: kikkers en padden, egels en muizen. Stuk voor stuk lopen die op nun beurt gevaar: wat grotere dieren als wezels, bunzings, dassen en vossen pikken graag een graantje mee van de nachtelijke pot, ook al bestaat dat graantje vaak uit dierlijk eiwit. Boven dat alles scheren de vleermuizen, loeren de uilen, jagen de nachtzwaluwen, ieder hun eigen menu voor zich opeisend. Zo werkt het nachtelijk systeem, zeven volle nachten per week, want de natuur kent geen dagje vrijaf, geen tweelingbanen, geen lang weekend. Het is hard en degelijk werken om de buit binnen te krijgen. Vooral in het late voorjaar en de vroege zomer komt net licht snel en staat de dagploeg al weer gauw gereed.

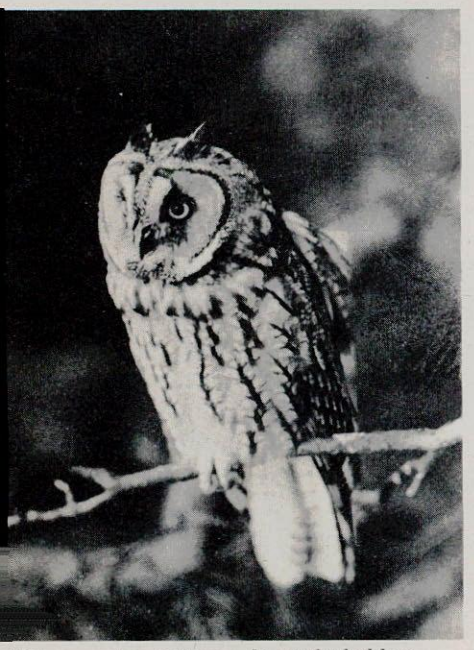

Uilen moeten het van de nacht hebben

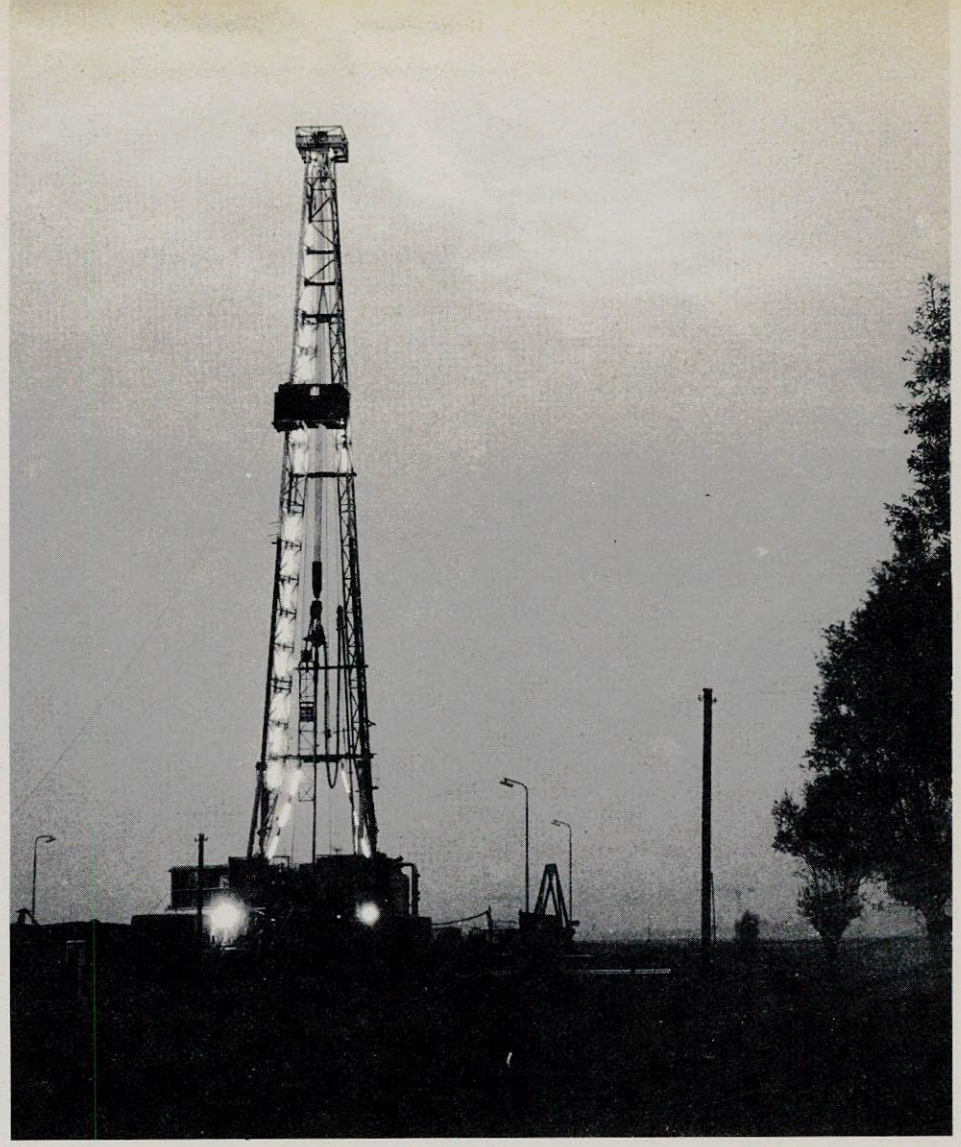

Nachtarbeid: olieboring (NAM-foto)

Bescherming der duisternis

De duisternis, de nacht biedt de natuur de mogelijkheid zich op heel eigen wijze te uiten. Daarom moet die nacht ook in ere worden gehouden. Misschien in eerste instantie een overbodige opmerking. Maar waar is het nog echt eens donker? In dorpen en steden blijft de straatverlichting de hele nacht branden. Hele flatgebouwen lijken in lichterlaaie te staan. Rijkswegen en grote verkeerspleinen baden 's nachts in het licht. Over energie, energieschaarste praten we maar even niet; aan het licht hebben we onze handen dit keer al vol genoeg. Havens en opslagloodsen, kazernecomplexen en fabrieken, jachthavens en tuinbouwkassen, elektriciteitscentrales en vliegvelden, gasinstallaties en overheidskantoren: het kan niet op. Het land is in de greep van het kunstlicht. De nacht wordt op allerlei manieren op hardhandige manier teruggedrongen. Het lijkt zo onschuldig, maar met de komst van zoveel overdadig kunstlicht, wordt wel de belangrijkste omgevingsfaktor voor een groot aantal dieren weggenomen: de duisternis. Het overmatig gebruik van dat kunstlicht mag dan ook gerust als milieuvervuiling worden betiteld. Of tenminste als natuurbederf. Terecht, want het wegnemen van de duisternis is voor nachtdieren ongeveer een even grote aanslag op het bestaan als het verwijderen van de zon voor tal van dagdieren. Niet voor niets heeft een organisatie als de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten nog niet zolang geleden het beschermen van de duisternis tot een van haar nevendoelstellingen uitgeroepen. Maar je behoeft eigenlijk niet eens lid van de natuurbescherming te zijn om het nut, maar ook de magie van de nacht te kennen. Wie spitste nooit de oren bij het horen van trekkende ganzen hoog in de nachtelijke hemel? Wie keek nooit naar de Grote Beer, Orion, Maagd? En wie probeerde daarachter nooit de Melkweg, verder, veel en veel verder nog, te ontdekken? Maar dan moet het wel echt donker zijn . . .

Frits Maas

aarde: vergane grond

Een Palestijnse staat in het verschiet?

De oorlog tussen Israël en de PLO

Er is een vijfde oorlog toegevoegd aan de reeks oorlogen die de jonge staat Israël op haar naam heeft staan. De vijfde, in vijfendertig jaar tijd. En, na de eigen onafhankelijkheidsoorlog van 1947 - 1948, tegelijkertijd ook de langste. Negen weken lang, de diverse wapenstilstanden niet meegerekend, hebben Israëlische militairen zich beziggehouden met de militaire tak van de Palestijnse bevrijdingsorganisatie PLO.

Zo op het oog was het geen onredelijke oorlog. De PLO had zich in de afgelopen tien jaar steeds sterker gemaakt in de onafhankelijke staat Libanon en viel van daaruit de eveneens onafhankelijke staat Israël diverse malen aan. Niet frontaal, maar op een manier die de guerrilla eigen is: hinderlijk, onverwacht en gericht tegen zowel militairen als burgers. Waarom de PLO dat deed is bekend. De Palestijnen gaan er van uit dat niet alleen Israël, maar ook zij recht hebben op een deel van wat vroeger Palestina heette, het grondgebied waarop tegenwoordig Jordanië en Israël gelegen zijn. Sterker nog, volgens het Handvest van de PLO is het zelfs zo, dat de hele staat Israël moet verdwijnen. Weliswaar wordt door diverse woordvoerders van de PLO ontkend dat deze eis nog steeds geldig is, maar zo lang niet uit en te na duidelijk is gemaakt dat het anders is, gaat vooral Israël er van uit dat het de PLO niet alleen te doen is om een eigen staat voor de ongeveer vier miljoen Palestijnen, maar ook om de vernietiging van de staat Israël.

„Vrede voor Galilea"

Vandaar dus dat Israël dubbel geraakt wordt door de activiteiten van de PLO. En vandaar ook dat in kringen van de rechtse regering in Israël, onder leiding van premier Menachem Begin, weinig remmingen bestonden toen de plannen om de PLO voor eens en voor altijd uit te schakelen, vastere vormen begonnen aan te nemen.
Nou, de PLO heeft er van gelust, dat is bekend. Officieel heette de Israëlische actie „Vrede voor Galilea", vrede voor het noorden van Israël.
Om die vrede te bereiken moest ten eerste de grens potdicht worden gemaakt, opdat de PLO niet meer zou kunnen infiltreren. Ten tweede

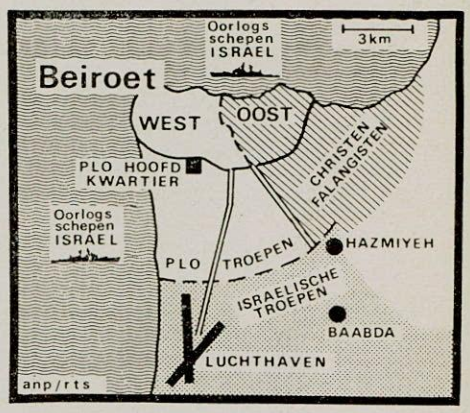

moest de artillerie van de PLO zo ver naar het noorden worden gedwongen, dat Israël buiten het schootsveld zou komen. Veertig kilometer, daar ging het om.
Dat het daarbij niet is gebleven weten we intussen. De Israëlische minister van defensie Ariël Sharon voelde de stemming in zijn land goed aan en profiteerde ervan om op te rukken naar Beiroet. Zijn doel was, de PLO volledig uit te schakelen, dat wil zeggen: de sociaal-economische infrastructuur die de organisatie in het zuiden van Libanon had opgebouwd, volledig te vernietigen en, zo mogelijk, de militaire structuur èn de leiding ook nog eens in de pan te hakken.

Bombardementen

Dat dit met zich meebracht dat ook menig Libanees slachtoffer werd, heeft Israël bij menigeen in diskrediet gebracht. Dat gebeurde vooral toen generaal Sharon opdracht gaf om het beleg te slaan voor Beiroet, waar de PLO, temidden van een grotendeels niet bij de PLO betrokken burgerbevolking, haar laatste stellingen betrok in en om vluchtelingenkampen en om de PLO-kantoren. Nog valt dit beleg te verklaren, het ging tenslotte om een oorlog, met een duidelijk doel: de PLO uitschakelen. Maar het werd toch te gortig toen bleek dat Israël er niet op vertrouwde dat de PLO, volledig ingesloten, politieke en militaire concessies zou doen. (Of de PLO dit wel had willen doen zullen we nooit weten. Ik denk van wel. De PLO heeft de laatste vijf jaar steeds meer politici en diplomaten in haar kringen gekregen, die menen dat je met wapengeweld niet altijd alles kunt bereiken.)
Het wantrouwen van Israël tegenover de PLO dus is, zoals we hebben

PLO-leider Yasser Arafat bezocht de frontlijn ten Zuiden van Beiroet

kunnen zien, een deel van de stad Beiroet tamelijk noodlottig geworden. Met enorme inzet van land- en luchtmacht en marine heeft Israël een deel van Beiroet tot moes gebombardeerd. (Je moet daarbij denken aan een gebied zo groot als Rotterdam-zuid.) Uiteindelijk heeft de PLO aan deze druk toegegeven, ook al omdat de organisatie er door bevriende landen op werd gewezen, dat om harentwille niet de halve hoofdstad van een onafhankelijk land met man en muis tot en onder het puin kon worden geschoten.
Gevolg: de PLO geeft zich weliswaar niet over, maar verlaat Beiroet.

Met bulldozer en brancard op zoek naar slachtoffers onder de puinhopen van Beiroet

Het plan van Israël

In Israël heerst, dat spreekt, enige tevredenheid. Van de PLO, zo is de redenering, zullen we nooit meer last hebben. Nu gaat het er om, met andere Palestijnen dan de PLO-ers, tot overeenstemming te komen over hun rechten op zelfbestuur in een bepaald gebied. Daarbij wordt dan vooral gedacht aan de westelijke Jordaanoever, een gebied van 5800 km² dat Israël in 1967 op Jordanië veroverde. (De PLO denkt trouwens aan datzelfde gebied als plaats om

Israël's minister-president Menachem Begin hief de vuist tegen Syrië in het parlement

een onafhankelijke Palestijnse staat te vestigen). De Jordaanse koning Hoessein zou, volgens de Israëliërs, bereid zijn aan het Israëlische plan mee te werken. (Hij stond ook niet afwijzend tegenover het plan van de PLO. Dat kan nog een hoop geharrewar geven).
Maar zelfs wanneer het Israëlische plan zou slagen, wanneer Israël vertegenwoordigers van de Palestijnse bevolking op de westelijke Jordaanoever bereid zou vinden om een soort provinciale regering te vormen onder de hoede van Jordanië en Israël, dan nog is het probleem niet opgelost.
De PLO namelijk, of ze nu wel of niet de enige vertegenwoordigster is van de Palestijnen, is dan misschien, zoals de Israëliërs vinden, een organisatie van terroristen (wat klopt, zowel naar de ervaring van de Israëliërs als naar de gebruikte middelen), maar ze is ook een nationalistische beweging. De PLO is, kortom, vergelijkbaar met de ZAPU/ZANU in Rhodesië (die samen van Rhodesië Zimbabwe maakten), met de MPLA in Angola, met de Swapo in Namibië, met de FLN in Algerije en ga zo maar door. Zelfs, maar die vergelijking vinden ze in Israël helemaal niet leuk, kun je de PLO vergelijken met de zionistische guerrilla-beweging, die in de jaren dertig en veertig de Engelsen in Palestina het leven zuur maakte.
Alle genoemde bewegingen hebben één ding gemeen: ze zijn heel petieterig begonnen, hebben een zeer lange adem gehad en bereikten uiteindelijk hun doel, ondanks alle afschuw die hun acties soms opwekten, ondanks alle verzet dat hun tegenstanders boden. (Nog herinner ik me hoe Ian Smith, de toenmalige blanke premier van Rhodesië, indertijd zei: „Tijdens mijn leven komt er geen zwarte aan de macht in Rhodesië." Ian Smith leeft nu al weer jarenlang rustig in Zimbabwe en betaalt belasting aan de regering-Moegabe).

Een thuis voor de Palestijnen?

De Palestijnen die zich door de PLO vertegenwoordigd voelen (en dat zijn niet alle Palestijnen, maar wel heel veel) zijn vasthoudend. Ze zijn zelfs dubbel vasthoudend, omdat ze niet alleen zoals de eerder genoemde bevrijdingsbewegingen, zelf hun eigen land willen gaan besturen, maar vooral ook omdat een groot deel van deze mensen niet in dat eigen land woont, maar als vluchteling of balling ergens anders woont, in Libanon, in Syrië, in Koeweit, in Saoedi-Arabië, in Egypte, in Israël en waar al niet (ook in Nederland wonen enkele honderden Palestijnen). Al deze mensen zijn nooit en nergens thuis. Dit nu is de reden waarom, ook nu de PLO voorlopig is uitgeschakeld, het er naar uitziet dat Israël wel de slag heeft gewonnen, maar niet de oorlog. Want hoe je ook over de PLO mag denken, en hoe zeer haar methoden ook te laken zijn, het was en is een nationalistische beweging. Dat die beweging Israël van de kaart wil vegen, zoals haar Handvest zegt, is onjuist, dom zelfs. Israël heeft bestaansrecht en dat recht is ook door de internationale gemeenschap – met uitzondering van de Arabische landen – in 1947 in de Verenigde Naties vastgelegd.
Maar de politieke domheid van de PLO neemt niet weg dat het nationalisme dat ze belichaamt niet te ontkennen valt. Nationalisme, zeker wanneer het leeft bij mensen die niet in hun eigen land mogen of kunnen wonen, maar daartoe wel een mogelijkheid zien, op de lange duur, zulk nationalisme kun je het best vergelijken met heimwee. Het zit diep in de mensen, ze leven er dagelijks mee en ze raken het nooit kwijt.

Wanneer de PLO kans ziet om, nu ze over diverse landen versnipperd is, haar doelstellingen zodanig te herformuleren dat het bestaan van Israël niet meer bedreigd wordt, zal er voor diverse landen, ook westerse, minder weerstand zijn om toe te geven aan het heimwee van de Palestijnen en er op aan te dringen dat ze een eigen staat krijgen. Blijft Israël zich daartegen verzetten, dan zal blijken dat de overwinning in Libanon en het beleg van Beiroet weinig hebben uitgehaald en zal Israël nog steeds niet rustig kunnen leven.

Jan Stoof
(foto's ANP)

Beiroetzwart

Op naar het jaar 2000

Fritz Behrendt

„Wat de wereld nodig heeft, is wat minder groepsegoïsme, meer begrip voor de wezenlijke problemen van onze tijd, en wat meer moed bij de pogingen ze op te lossen. Vandaar deze getekende bijlessen op weg naar het jaar 2000".
Met deze woorden besluit de tekenaar Fritz Behrendt wat prekerig zijn door hem zelf ingeleide nieuwste bundel politiek tekenwerk „Op naar het jaar 2000".

Nu hebben politieke tekenaars bijna allemaal wel een boodschap te brengen. Wat dat betreft doen Behrendt's pretenties nauwelijks onder voor die van andere gerenommeerde tekenaars. Veel aanmatigender komt bij mij over de wijze waarop hij, in dezelfde inleiding, zichzelf een rapportcijfer geeft: „Uit een recent onderzoek binnen de lezerskring van Het Parool bleek dat de buitenlandpagina door 97% van de abonnees wordt gelezen en het waarderingscijfer 7,2 kreeg. De Behrendt-prent kwam met een kijkdichtheid van 95% als de meest gelezen/bekeken rubriek uit de bus (door jongeren onder de 30 jaar zelfs met 99% aangegeven) en ontving het hoogste waarderingscijfer van deze enquête: een 8".

Levensloop

Wie is deze, kennelijk zo van zichzelf overtuigde, Fritz Behrendt? Behrendt werd in 1925 in Berlijn, tijdens de republiek van Weimar, geboren. Samen met zijn ouders, die Duitsland na de machtsovername door Hitler om politieke redenen verlieten, kwam hij in 1937 naar Nederland. De familie komt in Amsterdam terecht waar de jonge Behrendt de lagere en de ambachtschool (LTS) bezocht. Vanaf 1943 tot het einde van de oorlog volgde de toekomstige tekenaar de lessen aan de Kunstnijverheidsschool. Tegen het einde van de oorlog wordt hij enige weken als politiek gevangene in het „SS- und Polizeigefängnis" op de Weteringschans in Amsterdam opgesloten.
De studie aan de Kunstnijverheidsschool zet hij na de oorlog niet meer voort. Hij begeeft zich in de jeugdbeweging en meldt zich aan als lid van het Algemeen Nederlands Jeugd Verbond (het links-radikale zo niet kommunistische ANJV). Belandt er zelfs, na verloop van enige tijd, in het hoofdbestuur, o.a. met Marcus Bakker.
In 1947 werkte hij als kommandant van de Nederlandse jeugdbrigade „Gerrit-Jan van der Veen" aan een opbouwprojekt (de jeugdspoorweg Samac-Sarajevo) in Joegoslavië. Behrendt werd daar met de orde van socialistische arbeid onderscheiden en kreeg bovendien een studiebeurs voor de Kunstakademie in Zagreb alwaar hij in 1948 grafische technieken studeerde.

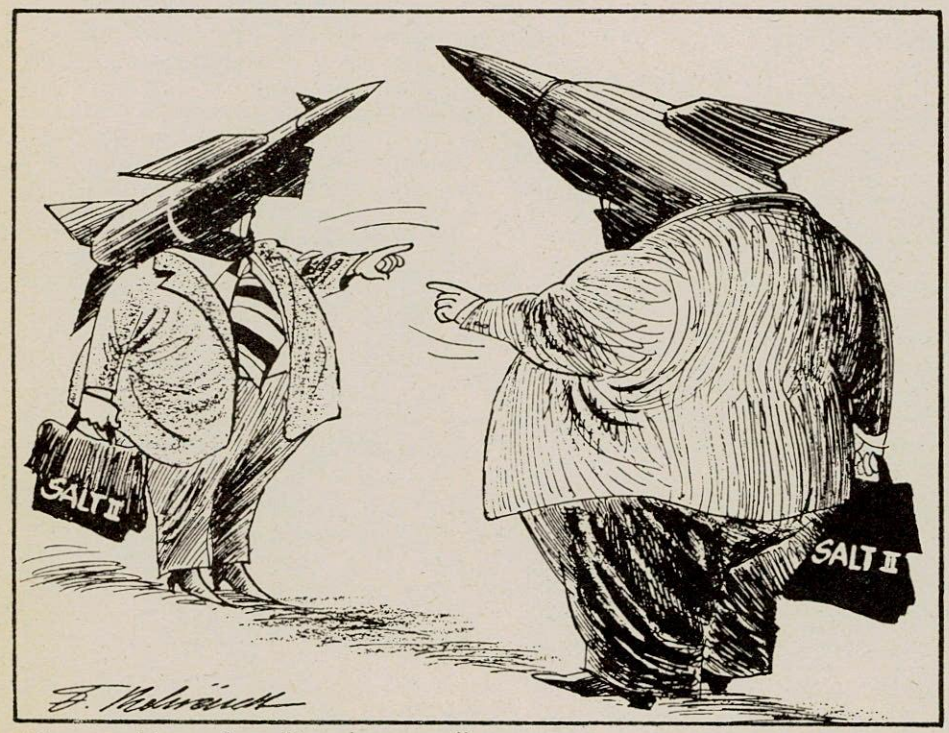

"U moet dringend op dieet, buurman"

Stalin-sanatorium

In het Kominform-konflikt, waarbij Joegoslavië door Stalin uit het Oostblok werd gestoten, koos Behrendt partij voor het Joegoslavische standpunt, dat uitging van het recht op onafhankelijkheid en zelfbeschikking.
Op grond van deze antecedenten werd hij in 1949 in Oost-Berlijn als „vriend van Joegoslavië" gearresteerd en zes maanden opgesloten in een isoleercel.
Zelf schreef hij over deze gevangenschap eens: „Zes maanden in een Stalin-sanatorium" permanent geïsoleerd in een cel van anderhalf bij twee en een halve meter zonder de mogelijkheid tot luchten, zonder boeken, kranten en verschoning. Met fel licht boven de brits gedurende de nacht en met talrijke verhoren in de derde graad, deze maanden brachten definitieve bevestiging omtrent de Sowjet uitleg van begrippen als „een nieuwe moraal", „de nieuwe mens" en „democratisch centralisme".
Deze gebeurtenis was allesbepalend voor Fritz Behrendt. Illustratief is in dit verband nog de volgende uitspraak van hem uit een vraaggesprek met Elsevier (30-10-'71): „Ik heb nooit wraakgevoelens gehad, maar sedert mijn odyssee door Oost-Europa en na mijn gevangenschap was ik tot het vaste besluit gekomen hiervan getuigenis af te leggen. Om deze reden ben ik politiek tekenaar geworden".

Bekendheid

Na zijn vrijlating in 1950 keerde Behrendt naar Nederland terug en wordt politiek tekenaar. Zijn eerste bijdragen verschenen in het weekblad Kerempuh (Joegoslavië) en de Nederlandse weekbladen Vrij Nederland en Arbeid. In december 1953 wordt hij vaste politieke tekenaar van het Algemeen Handelsblad. Enkele maanden later al werd zijn getekend kommentaar op het wereldgebeuren overgenomen door de New York Times. Korte tijd later gevolgd door

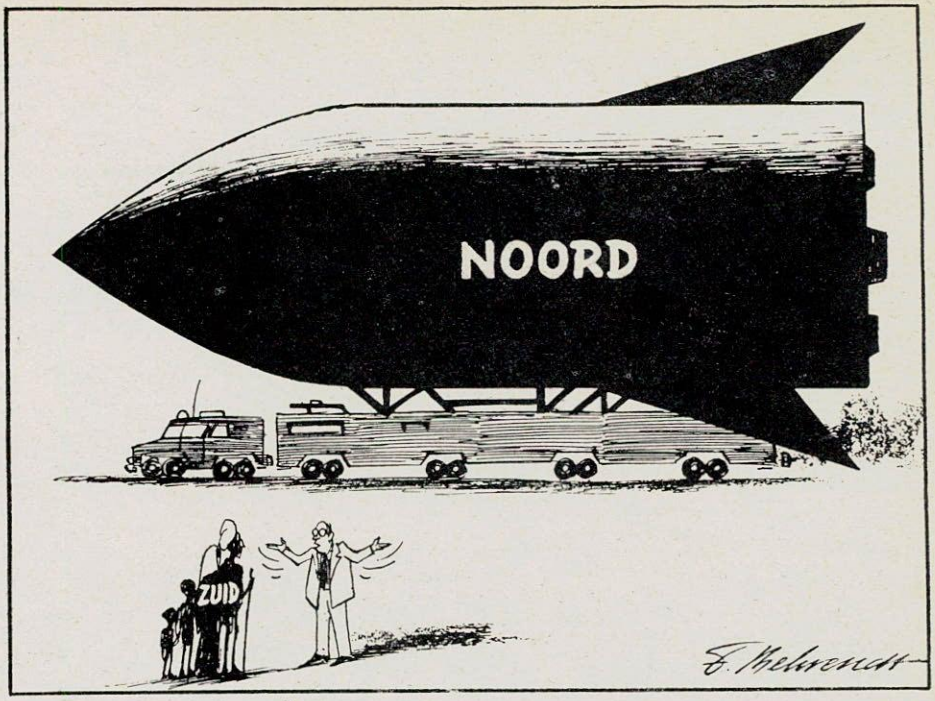

Noord – Zuid-dialoog: "Sorry mensen, de koek is op"

bladen als o.a. Time Magazine, Punch en Der Spiegel.
Sedert 1968 is Behrendt verbonden aan Het Parool en verschijnen zijn tekeningen regelmatig in vele bladen o.a. in België, West-Duitsland, Zweden, Noorwegen, Denemarken, Zwitserland en Oostenrijk.
Internationaal gezien geniet Fritz Behrendt naast grote bekendheid ook vermaardheid. De „New York Herald Tribune" gaf eens het volgende visitekaartje van hem af: „Er zijn honderden goede illustrators en zeker een paar dozijn briljante cartoonisten, maar grote politieke karikaturisten van internationale standing kan men tellen aan de vingers van een hand. Fritz Behrendt is er één van."

Omstreden

Toch blijft zijn tekenwerk kontroversieel. Hoewel hij veelvuldig met de meest vooraanstaande tekenaars wordt vergeleken is hem kritiek niet bespaard gebleven. Het lijkt er zelfs op dat de kritiek in de loop der jaren is toegenomen. Dat begon al in de jaren zestig toen hij meewerkte aan het, van kommunistenvreterij bolstaande, blad „De Echte Waarheid", een bulletin van de Stichting „Vrede en Vrijheid". Het blad stelde zich ten doel „De waarheid te verdedigen tegen de leugens van de communistische propaganda, ten einde de vrede te bewaren in een wereld van vrije mensen". De uitgave was een gezamenlijk initiatief van de vijf grootste politieke partijen en de drie vakcentrales die in het blad een handzaam wapen zagen om de kommunistische invloed in de vakbeweging te bestrijden. Het blad werd o.a. op ruime schaal verspreid onder de kaderleden van de vakbeweging en in de krijgsmacht. Alle medewerkers (o.a. Mr. M. Vrolijk) leverden hun bijdragen anoniem, met uitzondering van Fritz Behrendt (wat in ieder geval valt te prijzen).
In latere perioden ondervinden in het bijzonder zijn prenten over de Vietnamese oorlog (onvoorwaardelijke steun aan de VS), de protesten tegen het Amerikaanse optreden in Vietnam en zijn Midden-Oosten prenten (waarbij Israël bijna steeds wordt voorgesteld als een argeloze jongeling tegenover het brute geweld van anderen) scherpe kritiek.
Uit het voorgaande blijkt dat de politieke tekenaar Fritz Behrendt een veel-geprezen maar ook omstreden figuur is.
Zijn pas verschenen bundel „Op naar het jaar 2000" onderstreept dat nog eens te meer.

Wim Heij

F. Behrendt: Op naar het jaar 2000. Uitg. Keesing, Amsterdam. Prijs ƒ 14,90

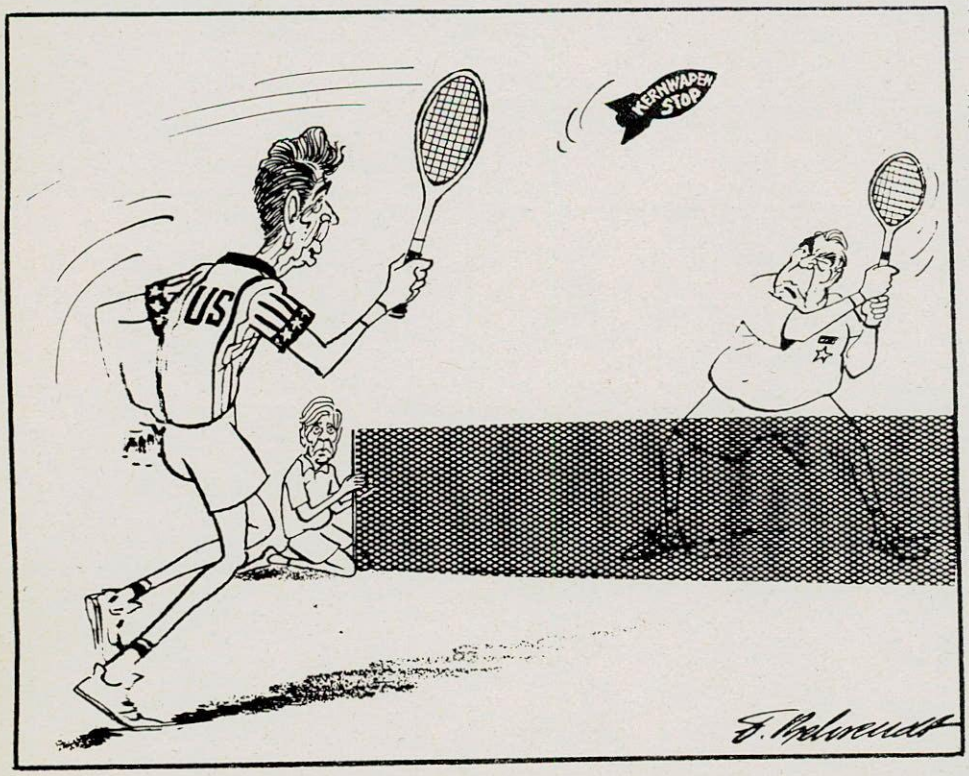

Enzovoort...

van EGO lusten ook de honden brood

Humanistische militaire tehuizen willen vooruit

Humanistisch Thuisfront vraagt steun

Het HMT in Havelte (Dr.)

Het HMT in Seedorf (W.-Dsl).

Het Humanistisch Thuisfront ziet met lede ogen dat onze samenleving een proces van vervlakking ondergaat. Ook in de krijgsmacht manifesteert zich dit.
Ons werk omvat een vorm van praktisch humanisme, waarbij wij binnen de krijgsmacht met name jonge dienstplichtigen ontmoeten, die voor situaties staan die spanningen kunnen veroorzaken. De gedragsregels en leefomstandigheden binnen de kazerne onderscheiden zich duidelijk van wat ze gewend waren in de burgermaatschappij. Juist in het militaire leven is een apatische houding tegenover de wereld in het algemeen en de eigen omgeving in het bijzonder niet wenselijk.
Daarom wil het Humanistisch Thuisfront juist nú een markant punt innemen in de verzorging van de militair.

Het is uiterst belangrijk dat zij een tehuis aan de kazernepoort weten te vinden, waar de humanistische grondbeginselen centraal staan.
Daarvoor is méér nodig dan een Humanistisch Militair Tehuis dat een horeca-funktie vervult. Daarvoor is ook een plaats nodig waar de militair na diensttijd tot zichzelf kan komen op een manier die hemzelf aanstaat. Daarvoor zijn faciliteiten nodig voor studie, sport, spel, ontspanning, een leeszaal en bibliotheek, een video c.q. filmzaal, daarvoor moeten thema's besproken kunnen worden en informatieve films vertoond. Ga zo maar door. En het mag duidelijk worden gezegd: de inzet bij tehuisleiding en personeel is aanwezig, er gebeurt al veel maar er zou meer moeten gebeuren. Maar wij kunnen niet want er is te weinig geld.

Ook het Humanistisch Thuisfront ondervindt sterk de gevolgen van de ekonomische recessie. De overheid vermindert op allerlei manieren subsidies. Als deze trend zich voortzet dreigen wij terug te vallen in een financieel dal, waar we juist na jaren knokken uit beginnen te kruipen. Een deel van onze inkomsten bestaat uit de omzet in de HMT's. Wij nemen aan dat veel lezers van EGO daar vaste klant zijn.
De tehuisleiding van ieder HMT, de medewerkenden en het stichtingsbestuur beschouwen het als een opdracht te waken dat de HMT's niet vervallen tot een oppervlakkig horecabedrijf. Daaraan is immers geen behoefte meer, deze voorzieningen zijn er voldoende. Ook in de buurt van de kazernepoort.
Dit betekent wel dat de exploitatie van de HMT's een tekort oplevert. In het ene huis is dat meer dan in het andere, maar over de hele linie genomen moet er geld bij de vier HMT's in Nunspeet, 't Harde, Havelte en Seedorf.

Juist nu wordt de subsidiekraan aangedraaid. Dus ontkomen wij niet aan een klemmend beroep ook op de lezers van EGO om juist nú een royale bijdrage te leveren. Wij hebben er zelfs geen enkel bezwaar tegen als u thuis, bij familie en kennissen, tijdens gesprekken over het leven binnen de kazerne ook praat over het menselijk element aan de kazernepoort: het HMT. Integendeel, om u te helpen hier even de belangrijke nummers: postgiro 20540 en bankrekening 70.70.70.651.

U weet dat er momenten in het bestaan van een organisatie zijn, waar extra inspanning nodig is. Daarom heeft het Humanistisch Thuisfront uw extra hulp juist nú nodig.
Tenslotte hebben we een goede overweging voor dienstplichtigen die binnenkort afzwaaien. Als u het leger, de luchtmacht of de marine de rug toekeert, hoeft u niet alles te vergeten. Een mooie blijvende herinnering is dan bijvoorbeeld een machtiging aan uw bank of postgiro voor een jaarlijkse vrijwillige bijdrage aan het Humanistisch Thuisfront. Dan zorgt u ook een beetje voor hen, die na u komen.

Namens tehuisleiding, medewerkers/sters en bestuur alvast hartelijk bedankt.

Stichting Humanistisch Thuisfront
Loebas H.M.C. Oosterbeek
lid algemeen bestuur.

Aanklacht tegen schending van mensenrechten

Missing

Op 16 september 1973 kwam er een abrupt einde aan het speelse, gelukkige leven van de Amerikaan Charles Horman en zijn vrouw Beth. Op die dag werd Charles volgens ooggetuigen uit zijn huis in een arbeiderswijk van Santiago gehaald. Hij werd in een vrachtwagen gezet, en dat was het laatste dat iemand ooit van hem zag. Toen zijn lijk acht maanden geleden in de V.S. arriveerde, was het niet meer te identificeren...

Charles Horman was schrijver en filmer. Hij vertaalde stukken voor Amerikaanse kranten. Daarnaast werkte hij aan een tekenfilm, samen met Beth. Ze hadden maanden rondgetrokken in een busje, voordat ze in Chili aankwamen. Daar beviel het ze zo goed, dat ze besloten te blijven. Ze hadden in Santiago een goed contact met de Chilenen in de buurt en een aantal Amerikaanse vrienden.
Toen Charles met een vriendin van hem en Beth een paar dagen aan de kust was, vond de coup plaats, waarbij Allende werd afgezet en vermoord. Door gesprekken in Vina, de kustplaats waar Charles toen verbleef, begon hij een vaag maar afschuwelijk vermoeden te krijgen: de VS waren betrokken bij deze coup. Zijn belangstelling was gewekt. Algemeen wordt aangenomen, dat dat de voornaamste reden was voor zijn arrestatie, een paar dagen later in Santiago: hij wist teveel.
Beth begint, als ze thuiskomt en Charles niet aantreft, maar wel het huis overhoop, een wanhopige speurtocht langs ambassades en officiële instanties. De Amerikanen in Santiago zijn dan al op de hoogte van de dood van Horman, maar ze zeggen niks.
Intussen lijdt de stad onder het nieuwe schrikbewind; 's nachts mag er niemand op straat, het stadion en vele andere gebouwen zitten vol gevangenen. Op de straten steeds meer bloed en doden.
Beth telegrafeert haar schoonvader, een diep gelovige, van de rechtschapenheid van Amerika overtuigde zakenman en samen gaan ze verder zoeken naar sporen van Charles, de enige zoon van Ed. Na een maand van martelende onzekerheid, waarbij ▶

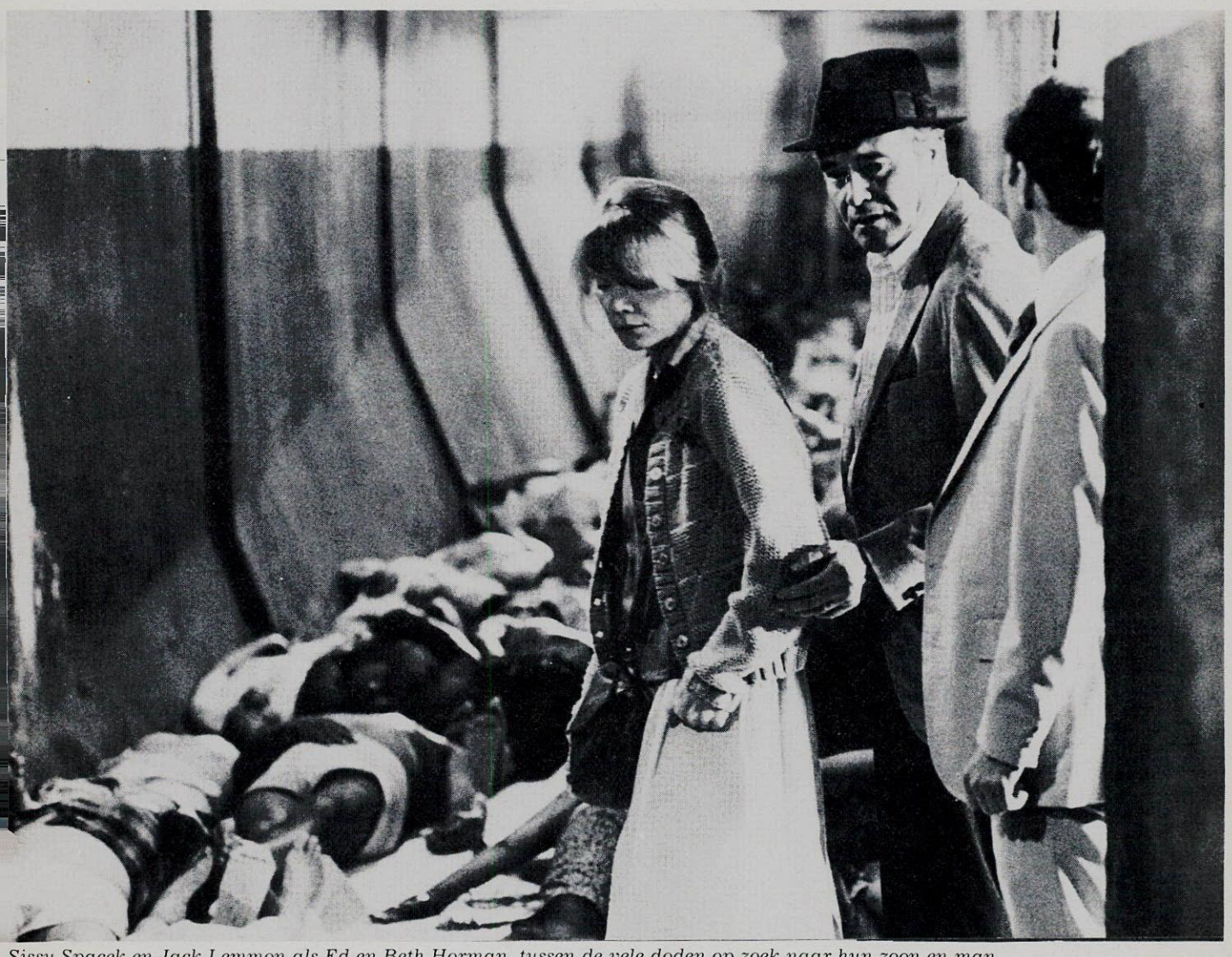

Sissy Spacek en Jack Lemmon als Ed en Beth Horman, tussen de vele doden op zoek naar hun zoon en man

de autoriteiten blijven doen alsof ze ijverig meezoeken, krijgt Ed via een heel ander kanaal het bericht door, dat Charles al weken dood moet zijn en dat zijn lijk is aangetroffen tussen een groot aantal andere politieke slachtoffers. Maar dan heeft hij samen met Beth al honderden doden gezien, opgeslagen in gangen en kelders. Later komt dan via de ambassade het officiële bericht van de dood van Charles.

Hevig verontwaardigd over de gebrekkige medewerking van de autoriteiten, verbitterd door het feit dat er in onze moderne tijd nog zo middeleeuws wordt gemoord en dat de mensenrechten zo worden geschonden zonder dat iemand daar iets tegen kan (of wil) doen, met vele vraagtekens omtrent de rol van Amerika in het geheel, vertrekken de Hormans weer naar Amerika.
Ed en Beth zijn elkaar een stuk nader gekomen, dat is misschien een klein lichtpuntje in deze trieste geschiedenis. Ed heeft via de verhalen van zijn schoondochter een veel completer en genuanceerder beeld van zijn zoon gekregen. Hij heeft hem beter leren kennen, zij het posthuum.

Deze indrukwekkende film werd gemaakt door de beroemde Griekse regisseur Costa-Gavras, die altijd zeer politiek bewogen is geweest. Zijn film **„Z"** maakte hem in één klap beroemd.
Het verhaal is gebaseerd op waar gebeurde feiten: één verhaal uit de talloos vele, die in ontelbare variaties kunnen worden verteld over ditzelfde treurige en schandelijke onderwerp. In de film wordt met opzet de naam van het land niet genoemd, omdat, aldus de regisseur dergelijke dingen overal kunnen gebeuren. De opnamen werden gemaakt in Mexico-City en Acapulco.

Jack Lemmon speelt de vader Ed Horman, die over verrassend veel uithoudingsvermogen en vechtlust blijkt te beschikken, als het om zijn enig kind gaat. Sissy Spacek, de jonge Oscar-winnares die Hollywood voortdurend versteld doet staan, is een geweldige Beth, wanhopig en verbeten, vast van plan niet te rusten, voordat ze weet wat ze weten wil. John Shea bleek geknipt voor de betrekkelijk kleine, maar belangrijke rol van Charles. Een nog niet zo bekende acteur, die evenwel een uitstraling heeft, die hem ver zal brengen.
Een aangrijpende film, waar je somber en terneergeslagen uitkomt. Een film die je eens flink aan het denken zet. En dat is juist de bedoeling van de regisseur geweest.

Leo van Opzeeland

in 't kort

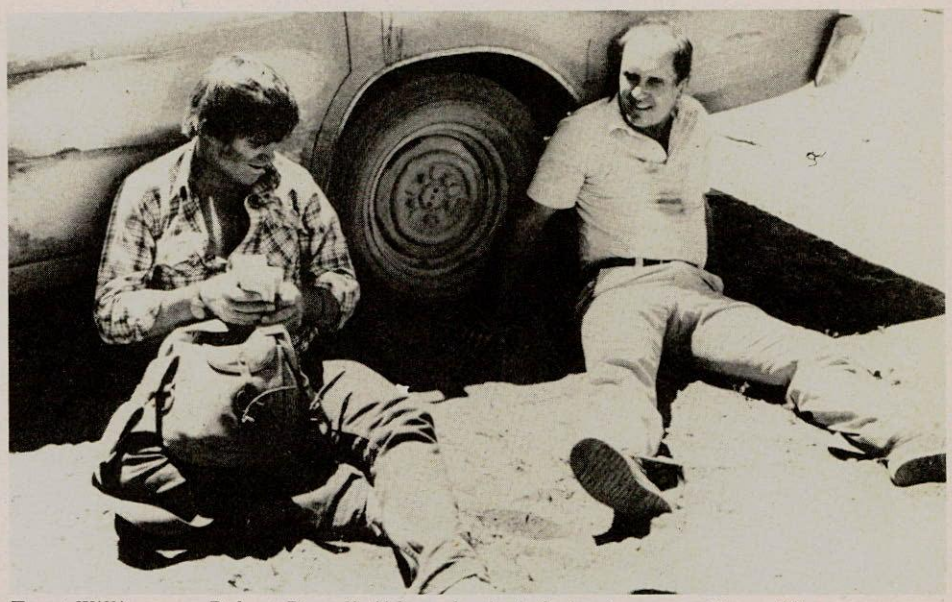

Treat Williams en Robert Duvall tijdens de eindafrekening van „Pursuit"

De avonturenfilm **„Pursuit"** vertelt de geschiedenis van een ex-soldaat die zijn vroegere sergeant een geweldige loer draait. De sergeant werkt bij een grote verzekeringsmaatschappij en de soldaat steelt op spectaculaire wijze uit een vliegtuig een groot bedrag aan geld, dat de verzekeringsman voor zijn bazen weer moet opsporen. Een summiere samenvatting, want er zitten veel psychologische drijfveren achter het gedrag van de beide mannen. Treat Williams is de ex-soldaat, Robert Duvall de verzekeringsman. De film zit vol indrukwekkend stuntwerk, maar wordt gek genoeg nergens echt spannend.
Regie van het geheel had Roger Spottiswoode.

De film **„Making love"** is inmiddels door de pers al volledig de grond in geboord, maar dat slaat helemaal nergens op, want het is een eerlijk verteld verhaal, weliswaar puur Amerikaans, maar voor Europeanen toch waarschijnlijk ook heel herkenbaar. Zack en Claire zijn al acht jaar gelukkig getrouwd, als Zack tot zijn grote verwarring hevig verliefd wordt op een patiënt van hem, de

Harry Hamlin en Michael Ontkean in „Making Love"

jonge auteur Bart. Clair merkt aan allerlei kleinigheden dat haar man ergens mee worstelt, dwingt hem om zich uit te spreken onder het motto: „Ik kan alles aan, alles, als je maar niet zo blijft zwijgen." Maar als Zack haar dan vertelt wat er precies aan de hand is, stort Claire volledig in en voelt zich de achter haar liggende jaren bedrogen en verraden: zij kan de situatie helemáál niet aan.

Een hevige innerlijke strijd bij alle drie betrokkenen is nodig, voordat ze weten hoe het verder moet: Bart wil niet samenwonen, maar trekt Zack wel over de grens: terug naar Claire kan hij niet meer. Aan 't slot is iedereen weer gelukkig, al zet ik daar een groot vraagteken bij waar het Claire betreft. Je ziet haar dan wel met een nieuwe man en zoontje. Zack heeft ook een nieuwe levensgezel. Maar terwijl de laatste volmaakt gelukkig afreist na een laatste ontmoeting, krijg je 't gevoel dat Claire haar eerste echte grote liefde toch nooit helemaal heeft kunnen loslaten.

De regisseur, Arthur Hill, maakte tien jaar geleden „Love Story" en deze film heeft daar in grote trekken wel wat van. Sentimenteel, toegegeven, maar wat is er tegen eerlijk sentiment? Scenarioschrijver Barry Sandler putte uit eigen ervaringen voor zijn verhaal, en daarom doet het geheel waarschijnlijk zo authentiek aan.
Kate Jackson (uit „Charlies Angels", de donkere) speelt een mooie, gevoelige Claire, en Harry Hamlin en Michael Ontkean zijn twee ontroerende homofiele mannen, zonder fratsen of maniertjes.

„Shoot the moon" is het hartverscheurende verhaal van een echtscheiding, een onuitputtelijke bron van inspiratie voor filmmakers en schrijvers. Bo Goldman (auteur van „One flew over the cuckoo's nest") zorgde voor het script, en Diana Keaton en Albert Finney spelen de hoofdrollen. Finney is de schrijver George Dunlap, die op de avond nadat hij een literaire prijs heeft gekregen, van huis gaat om bij zijn vriendin in te trekken. Diana Keaton is zijn vrouw Faith, die zich al vrij snel troost met een potige jongen die het tennisveld komt aanleggen, maar die nog met alle banden die er maar bestaan, aan haar man gebonden is, net zoals hij aan haar. De vier dochtertjes van het echtpaar zorgen ervoor dat dit allesbehalve een loodzwaar drama wordt: ze staan overal met hun neusjes bovenop en beleven alles mee uit de eerste hand. Fabelachtig, hoe deze kinderen spelen. Kom daar in Nederland eens om. Onnodig te zeggen dat Keaton en Finney met hun spel tot grote hoogten stijgen: een ijzersterkte combinatie van Amerikaans en Engels toptalent. Een film die ook alweer meesmuilend door een aantal van mijn collega's is ontvangen, maar trekt u zich daar niets van aan: 't is een monument van spel en regie, waarvoor Alan Parker tekende. Mag u niet missen!

Albert Finney en Diana Keaton in hevig debat tijdens „Shoot the moon"

Prachtig ook is het acteren van Yves Montand, Gerard Depardieu en Catherine Deneuve in **„Le choix des armes"** van Alain Corneau. In dit lange, sombere verhaal gaat het om een jonge misdadiger Mickey die het pad kruist van de oudgediende Noël, die zich uit dat wereldje heeft teruggetrokken en als een dure landheer met zijn mooie jonge vrouw Nicole zijn dagen slijt. Mickey zoekt een uitweg na een overval, en Noël ziet zich gedwongen de jongen te helpen, vanwege een oude vriendendienst. Ingewikkeld verhaal, maar heel authentiek aandoend, al weet je eigenlijk vrij weinig van de wetten en gebruiken in de onderwereld. Montand is onovertrefbaar, evenals Depardieu en Deneuve, die nu eindelijk eens iets van warmte en emotie weet uit te stralen. Daar is ze nooit zo sterk in, vind ik.
Het is een lange film, maar u zult zich niet vervelen.

„Quest for fire" tenslotte is het merkwaardige verhaal van onze verre voorouders, zo'n zestigduizend jaar voor Christus, die nog nauwelijks meer waren dan apen, maar wel de magie van het vuur hadden ontdekt en beseften, dat dat de bron van alle leven is. Verschrikkelijk goed gemaakt, uitstekend gedocumenteerd en razend knap gespeeld. Regisseur was Jean-Jacques Annaud. Desmond Morris, schrijver van „De naakte aap" adviseerde bij het ontwerpen van de klanken en de bewegingen. Verbluffend, je krijgt echt het idee dat het best eens zó geweest kan zijn, vroeger.

L.v.O.

Catherine Deneuve en Yves Montand als het echtpaar in „Le choix des armes"

vredesbeweging: van zwijgende tot hijgende meerderheid

Minder vlees en wel hierom!

Het is een feit dat de verlangens van vele mensen onbeperkt zijn, maar de biologische grondbehoeften van de mens zijn niet talrijk.
We hebben nodig lucht, water, vast voedsel en licht. Zonder lucht wordt het leven in ons binnen enkele minuten uitgedoofd. Zonder vloeistof kunnen we maar enkele dagen leven. Zonder voeding is het onmogelijk meerdere weken te overleven. Zonder natuurlijk licht kunnen we tamelijk lang leven, maar we zullen er uiteindelijk de rampzalige gevolgen van ondervinden. Het is bedroevend om te zien hoe lichtzinnig wij met déze grondbehoeften omgaan en hoe moeilijk het is voor velen om er bewuster en dus zorgvuldiger mee te leven.
Over één van de onzorgvuldigheden van onze voeding: het vlees, gaat dit artikel.

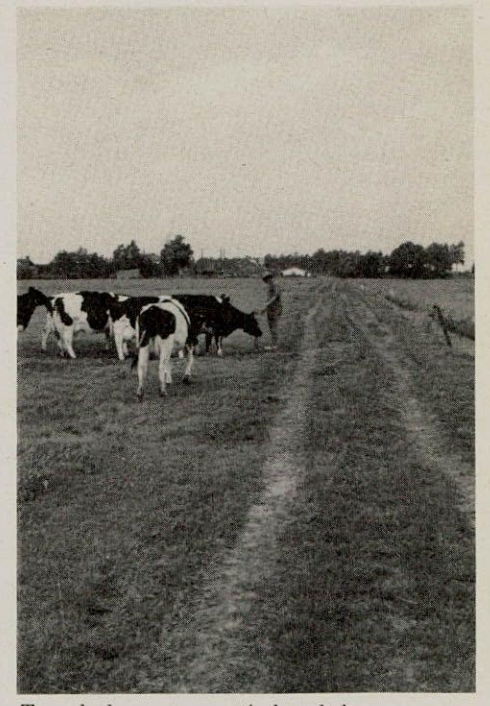

Teveel vleesconsumptie houdt hongerprobleem in stand

Kwaliteit van vlees

De kwaliteit van het vlees is de laatste jaren steeds meer achteruitgegaan. Sinds de bio-industrie haar intrede heeft gedaan is het niets bijzonders meer antibiotica, groeihormonen en andere stoffen in vlees aan te treffen, die er niet thuishoren. Daaronder vallen ook de bestrijdingsmiddelen, die zich via de voedergranen tot vaak grote hoeveelheden in dierlijke produkten ophopen. De hele opgejaagde fokkerij van dieren is trouwens weerzinwekkend. De gebrekkige, veel te kleine ruimte en de vreselijke taferelen tijdens de transporten (varkens, die nauwelijks kunnen lopen door overtollig vet, worden d.m.v. elektrische schokken de vrachtwagens ingedreven) zijn een aanfluiting voor de veehouderij. De on-natuurlijke omstandigheden waarin vele runderen, varkens en pluimvee gedwongen zijn te leven, om zo snel mogelijk slachtrijp te worden gemaakt, zou voor mensen met enig gevoel voor dieren niet meer te verteren mogen zijn.

Verkwisting

Vlees eten is zeer oneconomisch. Het vee vreet ons de oren van het hoofd. Er gaat veel meer in dan men er ooit weer uithaalt. Zo verobert een varken ongeveer vijf maal meer, dan het aan vlees en vet oplevert.
We gebruiken acht kilo landbouwprodukten, voor één kilo vlees. In West-Europa werd in 1971 in totaal 46 miljoen ton graan verbouwd terwille van vee. Een enorm bedrag als je bedenkt dat voor menselijke consumptie (brood en dergelijke) niet meer dan 22 miljoen ton werd verbouwd.
Al met al voerden 700 miljoen mensen in het rijke deel van de wereld in 1971 350 miljoen ton graan aan vee. In datzelfde jaar hadden 3 miljard mensen in het arme deel van de wereld voor zichzelf niet meer dan 750 miljoen ton graan ter beschikking.

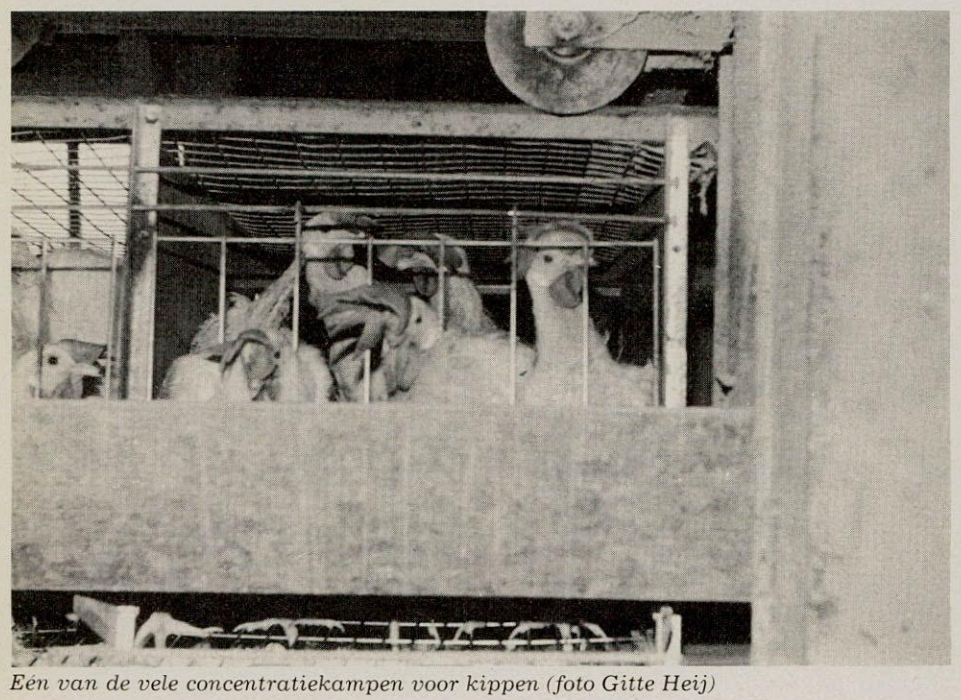

Eén van de vele concentratiekampen voor kippen (foto Gitte Heij)

Men heeft tegenwoordig de mond vol over hulp aan hongerlijdende volkeren en organiseert anti-hongeracties, maar in plaats van het minder of geen vlees eten te propageren, zet men aan tot meer vlees eten.
Er is n.l. geen wereldgraantekort. Er is graan in overvloed. Alleen: de rijke landen geven het graan aan het vee. Van de 350 miljoen ton graan die in 1971 aan vee werd gevoerd, hadden zeker 1 miljard mensen gemakkelijk een jaar lang kunnen leven.

Nog erger is dat er goed menselijk voedsel zoals: granen, soja-bonen, erwten, aardnoten, gierst en mais als veevoer uit de ontwikkelingslanden wordt weggekocht om bij ons vlees op tafel te krijgen, terwijl de mensen daar omkomen van de honger. Alleen omdat wij meer geld en dus meer macht hebben.
„Door het eten van hamburgers zijn de blanken schandelijker kannibalen dan de echte", aldus prof. René Dumont op de wereldvoedselkonferentie in Rome, november 1974.

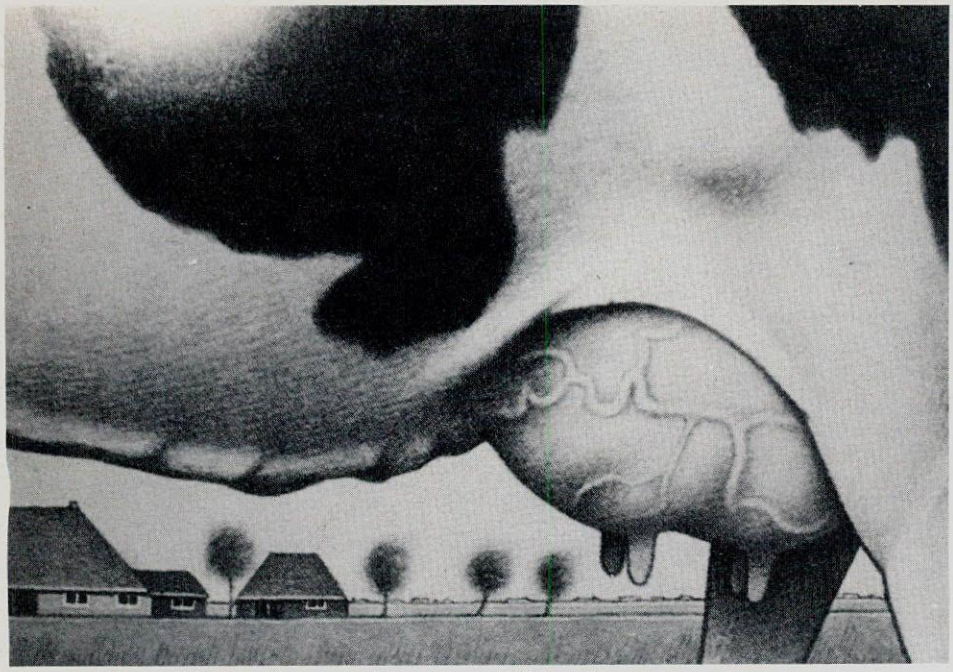

We gebruiken 8 kilo landbouwprodukten voor 1 kilo vlees . . .

Is vlees nodig?

De wijdverbreide idee „vlees is noodzakelijk krachtvoer" moeten wij doorzien als een reclameleuze van de bond van slagers en veefokkers. De schijnbaar juiste en waterdichte redenering „vlees is spierweefsel, dus verschaft ons spieren" wordt in één slag zo lek als een mandje door het bestaan van al die miljoenen dieren die van louter plantaardig voedsel leven. Men vindt er de allersterksten onder. Volgens ons gebit zijn wij geen vleeseters. Scheurkiezen en sterk ontwikkelde hoektanden ontbreken. Wij zijn van huis uit geen carnivoren (vleeseters), noch omnivoren (alleseters), maar frugivoren (vruchteneters).
We kunnen ons wat dit betreft het beste vergelijken met onze achtergebleven broeders, de apen.
Onze maag- en darmsappen zijn eigenlijk ongeschikt voor het verteren van vlees. Bij voortdurend veel gebruik van dierlijke spijzen worden aan de stofwisseling te hoge eisen gesteld. Over de ziekten en ongemakken die daar uit voortkomen, kunnen dokters je „leuke" verhalen vertellen.
Over de voedingswaarde van vlees wordt vaak hoog opgegeven, terwijl deze zeer miniem is. Er zitten voornamelijk eiwitten in vlees. De eiwitten, die noodzakelijk zijn voor een gezond lichaam, kunnen heel goed via soja, graankiemen, linzen, erwten, bonen enz. worden verkregen.

Hoe te veranderen?

Al onze recepten zijn op vlees gebaseerd: boerenkool met worst, bruine bonen met spek, erwtensoep met kluif, uien met haché, doperwten met biefstuk, enz. Wanneer we het vlees zonder meer weglaten, dan smaakt boerenkool als gras en erwtensoep als slootwater en zullen we een sterk gemis voelen.

Daarom is het noodzakelijk ons gehele menu te herzien en een plan te maken. Alleen met enthousiasme redden we het niet. Een goede voorbereiding is noodzakelijk, want erwtensoep zonder vlees kan uitstekend smaken. Er zijn bijvoorbeeld zeer goede boeken over de vegetarische keuken te verkrijgen.
Ga eens praten met mensen die al langer geen of minder vlees eten. Een vegetarische kookcursus kan een goede hulp zijn op weg naar gezond eten. Bezoek een vegetarischeethuisje en neus eens rond in de keuken. Mocht je niet buiten vlees kunnen, omdat het zo lekker is (wat ik niet zal ontkennen), dan kan een bezoek van tenminste 5 uur aan het dichtsbijzijnde slachthuis ook uitkomst bieden.

Jacques van den Blink

Literatuur
Frances Moore Lappé: Eten van Moeder Aarde; Elsevier.
Udo Renzenbrink: 7 Granen; Vrij Geestesleven, Zeist.
Kookboek voor natuurvoeding en macro-biotiek; Lima, St Martens-Latem, België.

scharrelkippen, scharrelvarkens: tjonge wat weten wij mensen er raad mee

berichten

HV-RADIO over wijlen Prof. dr. J. P. van Praag

Onder de titel „De Kracht van zijn leven" zendt het Humanistisch Verbond een vierdelig radio-programma uit over de herinneringen van de in 1981 overleden oprichter van het Humanistisch Verbond, Prof. dr. J. P. van Praag. De programma's worden uitgezonden via Hilversum 2 (9.30-10.00 uur) **op de zondagen 5, 12, 19 en 26 september** 1982.
Jaap van Praags herinneringen werden in 1975, in een reeks gesprekken bij hem thuis, opgenomen door redakteur Casper Vogel. De programmareeks bestrijkt de jaren van zijn jeugd tot direkt na de oorlog.
In belangrijke mate vormt dit levensverhaal de voorgeschiedenis van het Humanistisch Verbond.
In de moderne humanistische beweging heeft Van Praag een grondleggende rol gespeeld. Hij was oprichter en voorzitter van het Humanistisch Verbond (1947-1969).
Van de International Humanist and Ethical Union (IHEU) was hij ook oprichter en voorzitter (1952-1974).

De radio-serie „De kracht van zijn leven", met levens-herinneringen van Prof. dr. J. P. van Praag, is op **geluidscassette** (2 ex. met elk 2 programma's van 30 minuten) verkrijgbaar. Prijs incl. verzendkosten **ƒ 20,–**
Het juni-nummer (1982) van **Rekenschap**, humanistisch kwartaaltijdschrift voor wetenschap en kultuur is geheel gewijd aan de betekenis van Van Praag. Prijs incl. verzendkosten **ƒ 10,–**.
Humanist het tweewekelijks orgaan van het Humanistisch Verbond bracht in mei 1981 een herdenkingsnummer uit dat nog verkrijgbaar is. Prijs incl. verzendkosten **ƒ 2,50.**
Bovenstaande uitgaven zijn te bestellen door overmaking (met vermelding van de gewenste publikatie), op postgirorekening **58**, ten name van Humanistische Pers in Utrecht.

Wereldzwemkampioenschappen en Nederlandse „humor" in arm Ecuador

Halverwege de wereldkampioenschappen zwemmen begon Studio Sport plotseling met uitzenden. Men zag meisjes met een knijper op de neus sierlijk de diepte van het bassin inzweven, kraan- of andere vogels nabootsend en als karpers in heet water heel af en toe naar lucht happen. Het betrof hier de nobele sport kunstzwemmen, een van de vier takken, die in de Ecuadoriaanse havenstad Guayaquil werden beoefend. De eerste uitzending duurde zowat een half uur, terwijl ook de meisjes met de knijpers reeds een halve week luchthappen achter de rug hadden.
Vanwaar deze ommezwaai in omroepland? Het antwoord is treffend eenvoudig: Annemarie Verstappen.

Falen van de NOS

Het eenvoudige meisje uit Brabant heeft heel wat op haar geweten. Niet alleen dat Annemarie wereldkampioene werd op de 200 meter vrije slag, nee erger, ze wees de NOS op een uiterst pijnlijk, bijna onvergeeflijk en in ieder geval typerend falen. De NOS had van het wereldkampioenschap in de tweede Olympische sport (na atletiek) afgezien, naar verluidt vanwege de ongelukkige tijden. In Ecuador is het zeven uur vroeger dan in Nederland en omdat de finales van het wereldkampioenschap zwemmen 's avonds om zeven uur begonnen (plaatselijke tijd dus), had de NOS midden in de Nederlandse nacht moeten uitzenden, als ze actueel had willen zijn.
En zoals bekend werd 's nachts uitzenden vroeger alleen gedaan, als Mohammed Ali in Kinshassa of Djakarta een ander verrot mocht slaan. Gewoon in banen naast elkaar om het hardst zwemmen, dat is niet spectaculair genoeg voor de doorsnee-kijker.

Er was een simpele oplossing geweest: in de vroege morgenuren uitzenden en uiteindelijk bleek zelfs een simpele oplossing om in de vroege avonduren dat te laten zien, wat zich een dag eerder in Guayaquil had afgespeeld. Toen Verstappen eenmaal de titel binnen had, donderde het klaarblijkelijk niet meer, of de NOS actueel werkte of niet. Het argument van het tijdsverschil was dus flauwekul, maar leverde overigens nog wel een aardige anecdote op.

Anecdote: „even regelen"

Het verhaal gaat, dat de NOS-kandidaat voor de zwemverslaggeving in Ecuador, Rob Kerkhoven, de zaak op een gegeven moment bij zijn vriend of oude kennis Kees Boerhout, chef van Studio Sport (maar verguisd en genegeerd door de redactieleden daarvan), de zaak van het wereldkampioenschap kwam bepleiten.
Boerhout wees op het tijdsverschil, waarop Kerkhoven zei: „Stuur me dan een paar dagen eerder en ik zorg wel, dat ze het programma omgooien".
Met dit soort bluf is Kerkhoven vermoedelijk ook zwemverslaggever van de NOS geworden. Als we ons goed herinneren was dat namelijk Harry Vriend, een waterpolo-insider, die er gewoon uitgeknikkerd werd. Niet dat Vriend de vier takken van sport, die zich meestal voor de helft aan de waarneming onttrekken, erg interessant wist te begeleiden, maar ook Kerkhoven bleek niet veel verder te komen dan het doorgeven van de aankomst van nummer één, twee, drie en zes, als er een Nederlandse meedeed. Wat dat betreft heeft de vooruitgang in zwemverslaggeving er sinds Dick van Rijn uitsluitend in bestaan, dat de volgorde van aankomst steeds juister werd vermeld. Geen kunst overigens met al die moderne, electronische scoreborden.

Kerkhoven meende dus, dat hij het organisatiecomité in Ecuador, dat al twee jaar bezig was met het wereldkampioenschap, in een paar uur ertoe zou kunnen brengen de finales in de plaatselijke nacht of morgen te houden, terwille van de Nederlandse tv. Je zag hem al aankomen bij Chiriboga, de verantwoordelijke man, die het wereldkampioenschap gedeeltelijk ook uit eigen zak financierde (de totale kosten beliepen vijf miljoen dollar) om grotere kans te maken op het presidentschap volgend jaar.

Zuidamerikanen lijden, met name door mensen als Kerkhoven, aan een chronisch minderwaarheidscomplex ten opzichte van Noord-Amerika en Europa, en zien het welslagen van zo'n evenement als een bewijs van gelijkwaardigheid. „Dit kunnen wij toch ook maar" en „De ogen van de wereld zijn twee weken op ons gericht": zo luidden de twee meest gebruikte frases in Guayaquil. Zelfs de nederigste inwoner van deze stad (en de krottenwijken waren er vol van) wilde van de buitenlanders weten, hoe mooi ze de stad vonden, hoe vriendelijk de mensen en hoe goed georganiseerd het zwemmen.

Na de uitreiking van de bronzen medaille op de 4 x 100 meter lachende gezichten van Conny van Benium, Wilma van Velsen, Annelies Maas en Annemarie Verstappen

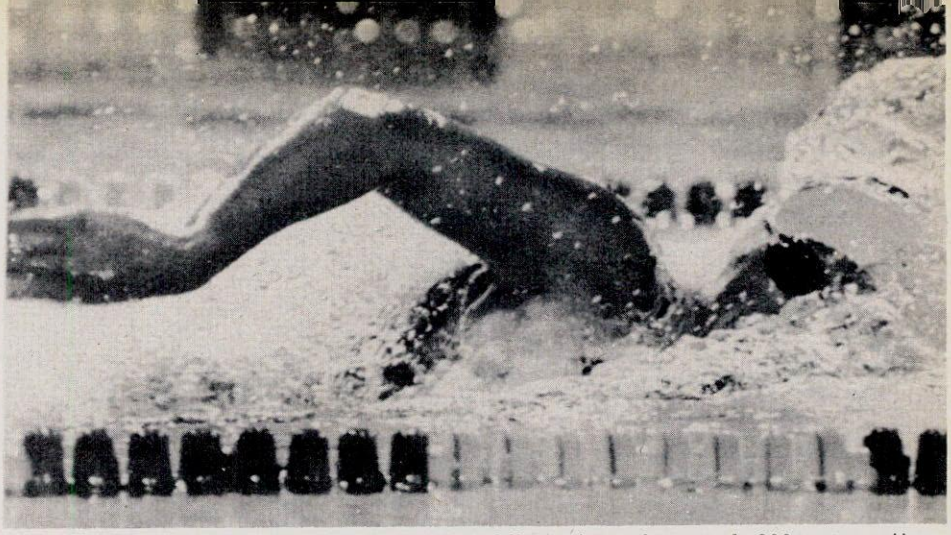

Annemarie Verstappen op weg naar het wereldkampioenschap op de 200 meter vrije slag dames in Guayaquil, Ecuador

En daar kwam dan Rob Kerkhoven helemaal uit Nederland. „Meneer Chiriboga, moet u eens goed luisteren. We gunnen u dit wereldkampioenschap natuurlijk van harte, maar van dat tijdschema klopt niets, daar moet snel iets aan gedaan worden. Ik stel voor de finales 's morgens om vier uur te zwemmen. Iedereen in Nederland heeft vakantie en degenen, die niet naar Frankrijk zijn afgereisd, weten zich 's morgens niet te vermaken. Wat is er dan mooier dan een wereldkampioenschap zwemmen om 11 uur bij de Nederlandse koffie". Chiriboga: „Mijnheer Kerkhoven, heeft u er bij stilgestaan, dat dit een vrij groot continent is, laten we zeggen drie keer zo groot als Europa, en dat we van Venezuela tot de Maagdeneilanden contracten hebben afgesloten voor de tv-uitzendingen?"

TV-uitzendingen

Nee, daar had Kerkhoven nog niet bij stilgestaan. Wat hij trouwens ook niet wist, was dat Chiriboga aan die tv-contracten niets verdiende. Integendeel, hij moest erop toeleggen om zijn wereldkampioenschap uitgezonden te krijgen. Het was de eerste keer, dat een zo omvangrijk evenement de kosten niet gedeeltelijk kon dekken uit de tv-rechten. Zo veel had Chiriboga over voor zijn propagandastunt. Als alleen Nederland vage uitzend-plannen had gekoesterd, was de man vermoedelijk nog gezwicht voor Kerkhoven ook.

Maar een grote hoeveelheid, ook West-Europese landen, had wel degelijk ingeschreven op de tv-registratie. Frankrijk zelfs, dat geen enkele kanshebber had, West-Duitsland, omdat Michael Gross een van de favorieten was en de Westduitse tv nog wel oog heeft voor tamelijk pure amateur-sport, zoals die in de zwemmerij nog meestal bedreven wordt. Een beetje-kenner wist, dat ook het Nederlandse zwemteam aardige resultaten zou boeken. Er was uiteindelijk de ervaring van het Europees kampioenschap in '81, toen bijna geen individueel lid van de selectie kwalificatie wist af te dwingen, maar een trainingskamp van enkele weken zelfs tot medailles voerde.

Bovendien was er de waterpoloploeg, die de Tungsram-beker had gewonnen. En Annemarie Verstappen, van wie elke leek kon voorspellen, dat ze zich in de prijzen zou zwemmen. Verstappen stond voor de titelstrijd in Guayaquil derde op de wereldranglijst van de 100 meter vrije slag zonder het einde van haar kunnen bereikt te hebben en Annemarie Verstappen had in het jaar, aan Guayaquil voorafgaand, al vaker voor verrassingen gezorgd. Vanuit een soort onbedorvenheid zwom ze in Ecuador dan ook (Oostduitse) reputaties aan flarden, juist ook omdat ze in haar eenvoud zich totaal niet stoorde aan die reputaties.

Ambassade-feestjes en . . .

Op een bijeenkomst van de Nederlandse ambassadeur in Ecuador vroeg een van de aanwezigen, of hij kon kennismaken met de wereldkampioene. „Met mij?" vroeg Annemarie Verstappen. Ze snapte in het geheel niet, waarom juist met haar. Ze had immers niet meer dan een zwemwedstrijd gewonnen. Die zwemwedstrijden zijn belangrijk voor haar, doch tegelijk schijnt ze een diep besef te hebben, dat zwemwedstrijden de kern van het bestaan niet raken. Een typisch product van de Nederlandse topsport: erkenning voor haar bezigheden, gemodder, getrain en zoeken naar voldoende zwembadwater is er nooit geweest, dus waarom moest nu ineens zelfs de koningin een telegram sturen?

De (twee) avondjes bij de Nederlandse ambassadeur plaatsten het luxe zwemmen in een even luxe kader van kreeft en champagne. Feestjes van het genantste soort, in kapitale huizen met een overvloed aan spijzen en drank. Hans Kroes wendde het gelaat in afschuw om: „Het is een grote VVD-troep hier". Het was ook de meeste zwemmers niet ontgaan, hoe groot de tegenstellingen waren tussen hun presteren, de entourage daarvan, en de behoeften van de bevolking, die tegen de heuvels van Guayaquil in bouwvallen huisde. In sportbroek zou niemand zich in die omgeving durven vertonen, uit schaamte voor het Westerse welzijn, uit schaamte voor de armoede ter plaatse. In veel opzichten was het zwemmen volkomen misplaats in een omgeving, waar een groot deel van de bevolking maar een zorg heeft: overleven. Vlinderslagzwemmer Maasdijk werd er zich pijnlijk van bewust, toen hij een Foster Parentskind bezocht in de sloppen.

Maar dan de Nederlanders op een ambassadeursreceptie en de ambassadeur, die in een toespraak tot de verzamelde meute als humor debiteert, dat „we" diep in ons hart toch eigenlijk allemaal een neger als huisslaaf willen hebben. De bankiers, KLM-employees, computerdeskundigen en wat dies meer zij lachten hartelijk. In discussies ter plekke werd later de volgende redenering aangehangen door landgenoten ter plaatse: „Ach, jullie Europeanen begrijpen niets van Zuid-Amerika. Jullie beklagen de armen, die geen licht in hun huis hebben. Maar wij weten, dat ze evenmin een lichtrékening hebben. En dan moet je eens nagaan wat wij voor electriciteit betalen".

. . .genante humor

De blanken hebben de cultuur van Inca's, Maya's en Azteken verwoest, ze hebben de Indianen hun cultuur ontnomen en veroordeeld tot de verkoop van sigaretten per stuk, mandarijnen en imitatie-Amerikaanse snuisterijen. De blanken vinden onderwijs geen noodzaak, de Nederlanders vieren gewetenloos feest. „Het enige probleem hier is, dat er te veel Indianen zijn", was een van hun argumenten, natuurlijk ook weer met de nodige humor gebracht. Wat bewustere Westduitsers valt het op, dat in alle fascistische landen ter wereld het aantal Duitse scholen zo opmerkelijk groot is, Nederlanders valt het kennelijk niet op, dat het aantal Nederlandse kolonisten in fascistische landen zo groot is.
De koningin zou ze een telegram moeten sturen. Maar prins Bernard zelf heeft in Ecuador zo'n aangename tijd gehad, wist de ambassadeur te melden, vooral omdat hij nog juist een fantastische Blanc de Blanc-wijn had kunnen bemachtigen. Wie maalde er inderdaad nog om de gouden medaille van Annemarie Verstappen? Het was een natuurlijke zaak, dat Nederlanders de wereld beheersten en hun wil oplegden.

Hans van Wissen

soldaat: iemand met een geweldig schot in beide benen

Een gesprek met „totaal" weigeraar Joost Duinhof

„Nieuwersluis was geen hel"

Joost Duinhof, 20 jaar. Na zijn atheneumstudie ging hij rechten studeren in Utrecht. Omdat hij weigerde zich te laten keuren en een beroep te doen op de wet gewetensbezwaren belandde hij in de gevangenis. Hij werkt nu in het kader van de vervangende dienst bij het Rijkscomputercentrum in Apeldoorn, afd. sociale zaken. Via het L.O.I. heeft hij z'n rechtenstudie weer opgepakt.
Zijn verhaal, opgetekend door EGO-redakteur Jacques van den Blink.

„Toen ik m'n waarschuwingsoproep kreeg begon ik er over na te denken. Ik ben toen veel gaan lezen, praten en denken erover. Er kwam uit dat ik er in ieder geval niet aan mee wilde doen.
Er gaan mensen dood van de honger, terwijl wij geld teveel hebben en wij gebruiken ons geld om dingen (wapens) te kopen die we niet willen gebruiken. De Falkland-oorlog was mede een reclame-filmpje voor de wapenindustrie. Het werd uitgebreid besproken tot in de NRC toe. Een beschamende toestand, zeker gezien in relatie tot de honger-problematiek."

Je besloot te weigeren?
Ja, voor een jongen van achttien is dienstweigeren het exponent, want daar kom je mee in aanraking. Ik vond alles zo grof, dat ik besloot er helemaal niet aan mee te werken. Ik liet me niet keuren. Het interesseert mij geen fluit of ik door anderen geschikt wordt bevonden om wel of niet een geweer vast te houden. Daar wil ik niks mee te maken hebben. Als zij vinden dat ik er wel wat mee te maken heb, dan veroordelen ze me maar.

De mensen in je directe omgeving hebben waarschijnlijk tegen je gezegd: Laat je nou keuren, als je afgekeurd wordt ben je mooi overal vanaf.
Het was zelfs meer dan dat. De dominee werd erbij gesleept. M'n ouders, die behoudend zijn, zagen het absoluut niet zitten. Ik heb de afgelopen 2 jaar niet alleen met mezelf in het reine moeten komen, maar ook met hen. Dat is op tijd gelukt.

Ze accepteren het nu?
Ja, en dat is mooi, want een vader uit Limburg, die ook nog beroepsmilitair is, wil een zoon als totaal-weigeraar nooit meer zien. Hij komt niet op bezoek en moeder mag niet gaan. En in een gevangenis is steun onontbeerlijk.

Hoe verliep dat gesprek met de dominee?
De dominee, het was een ex-legerpredikant, die zei: Ja jongen, jij wijst de hele maatschappij af. Ga jij nu maar naar een Kibboets of een commune. Hij trok een vergelijking met abortus. Hij zei: „De mensen zijn ongehoorzaam geweest en de wetgeving op dit gebied is pas na vele jaren veranderd. Zo zal het ook met totaalweigeren gaan."

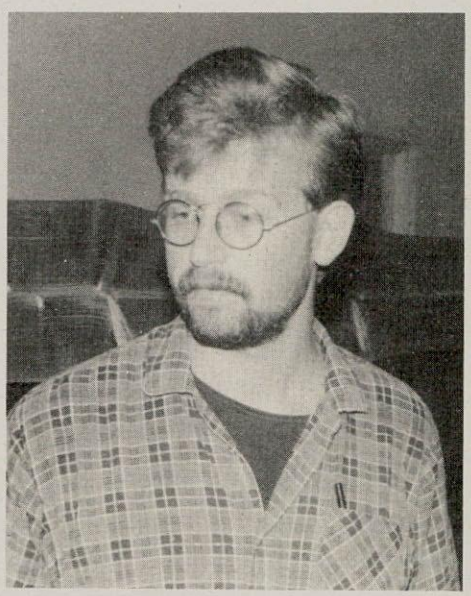

Mijn ouders hebben veel aan hem gehad, omdat hij ook behoudend is. Dat klikte. Tijdens mijn gevangenschap is hij veel bij hen langs geweest en daar hebben ze veel aan gehad. Ik kan best met deze man opschieten, maar hij snapt niet hoe ik denk.

Hoe verliep het verder, nadat je had geweigerd je te laten keuren?
Eerst moest ik voor de kantonrechter verschijnen. Er werd *f* 100,– boete of twee dagen hechtenis geëist. Ik heb toen duidelijk gemaakt dat ik dan dubbel werd gepakt, want ik zou toch in de gevangenis belanden en de keuring weigeren was een facet van het totaal weigeren. Dat werd geaccepteerd.
Via Laurens Klappe en de VD (Vereniging van Dienstweigeraars) ben ik in contact gekomen met Onkruit. Daardoor leerde ik andere totaalweigeraars kennen.

Welke invloed hebben deze contacten op je gehad?
Die contacten hebben mijn ontwikkeling versneld. Ze waren een stuk verder. Velen hadden al gezeten. Het klinkt gek, maar het was voor mij een hele ontdekking dat totaal-weigeraars heel gewone mensen waren. En dan het actie-denken. Ik heb nog nooit aan acties meegedaan. M'n enige actie is het totaal-weigeren. In mijn middle-class milieu wordt niet actie-gericht gedacht. Er hangt in zo'n milieu een sfeer van: neem dat nou maar aan jongen, want het is niet anders. En op een gegeven moment neem je het dan ook maar aan.

Je relatie met Onkruit is vertroebeld?
Ja, ik ben uit Onkruit gestapt, want ik vind dat het daar te extreem gaat. Op datgene wat ik nu bereikt heb hebben sommigen gereageerd met: Jij heult met de vijand. Dat was een pijnlijke ervaring. Totaal-weigeraars zijn al met weinigen en toen kwam ik alleen te staan . . .
Dat kwam door het volgende: Ik schreef stukjes in de „Vrije Apeldoorner" tijdens m'n gevangenschap. Toen ik in Nieuwersluis aankwam was ik op het ergste voorbereid: Veel pesterijen t.o.v. totaal-weigeraars. Ik kom daar en er zijn een aantal dikgebuikte sergeanten achter in de veertig, met een brede glimlach.
Ik heb met een paar, waaronder mariniers, tot ver in de avond uitgebreid gepraat. Na afloop van dat gesprek zeiden ze: „Ja kijk, ik zou het niet doen, maar om nou te zeggen dat jij hartstikke gek bent, dat gaat me te ver". Ze vroegen zich af waarom ik vast zat.
Die vraag gesteld door militairen heb ik vaak gehoord.

De inhoud van die gesprekken beschreef je in de „Vrije Apeldoorner".
Ja, en dat werd me niet in dank afgenomen. Ik heb ook niet met schoenen en boterhammen naar hen gegooid en om de vijf minuten op de bel gedrukt om naar de plee te gaan. Dat gedrag van een aantal Onkruitmensen wees ik af. Nieuwersluis was geen hel en er liepen niet alleen maar vieze bekrompen militairisten rond. Ze dragen wel een uniform, maar dat wil niet zeggen dat het je vijand is en dat hij abnormaal is.

Het unieke in jouw geval is dat je als totaal-weigeraar nu vervangende dienst doet. Hoe komt dat?
Het is een verschil in opstelling. Ik

ben niet de bak ingegaan met het idee: Ik ben totaal-weigeraar en alles daar buiten is fout. Ik wil niet mee doen met het leger. Ik laat me er niet voor keuren en ik doe geen beroep op de wet.
Een bijzondere foute wet, want mensen die anders denken moeten aan een onderzoek worden onderworpen. Als ik een beroep had gedaan op deze wet, dan had ik meegewerkt aan het in stand houden van deze wet.

Wat heb je tegen de rechter gezegd?
Ik kon twee dingen doen. Het bekende verhaal houden over: Imperialisme, honger en jullie zijn klootzakken. Dat wilde ik niet.
Ik heb verteld waarom ik me niet wilde laten keuren en wat ik wel wilde doen. Namelijk: sociaal werk en dat zonder keuring en geen beroep op de wet gewetensbezwaren.
Ik heb proberen duidelijk te maken dat het vreemd zou zijn mij in de bak te stoppen terwijl ik wilde werken.
De krijgsraad ging er niet op in en beschouwde het als een woordenspelletje en speelde mij fantastisch uit ten opzichte van Onkruit. Ik was opeens oprecht en zíj gewelddadige anarchisten. Het was oh zo jammer dat ik geen beroep deed op de wet.
Onkruit luistert niet goed en zegt dat ik dat gezegd heb. Toen hebben we het in hoger beroep gegooid.
Het hoger beroep moet nog komen, want ik ben nu met schorsing en doe nu vervangende dienst volgens deze wet. Dat is besloten door het Hoger Militair Gerechtshof.

Hoe kwam het dat zij deze switch wel maakten?
Er zat iemand anders op de stoel. Nadat de President alles had gelezen belde hij mijn advocaat. Hij zei: „Ik kan niets onredelijks vinden, dus ik kan dit niet laten liggen."
Het was de goedwillendheid van de burger-president van het HMG die mij op vrije voeten bracht.

Er is nu een precedent geschapen
Dat is nu het spannende, want ze hebben bij de uitspraak gezegd dat dit één enkel geval was, maar de advocaat fiscaal (off. van justitie bij het HMG) was het met mij eens dat het wél een precedent scheppen was. Dat

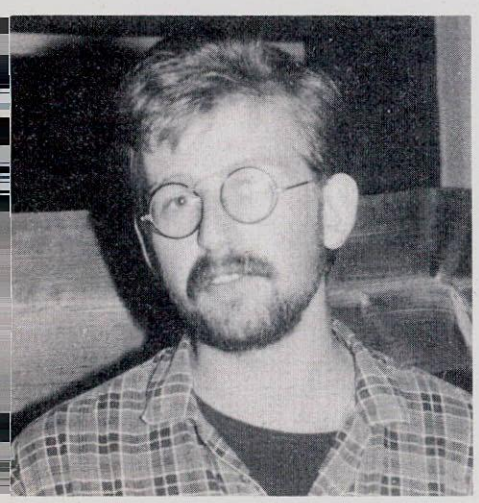

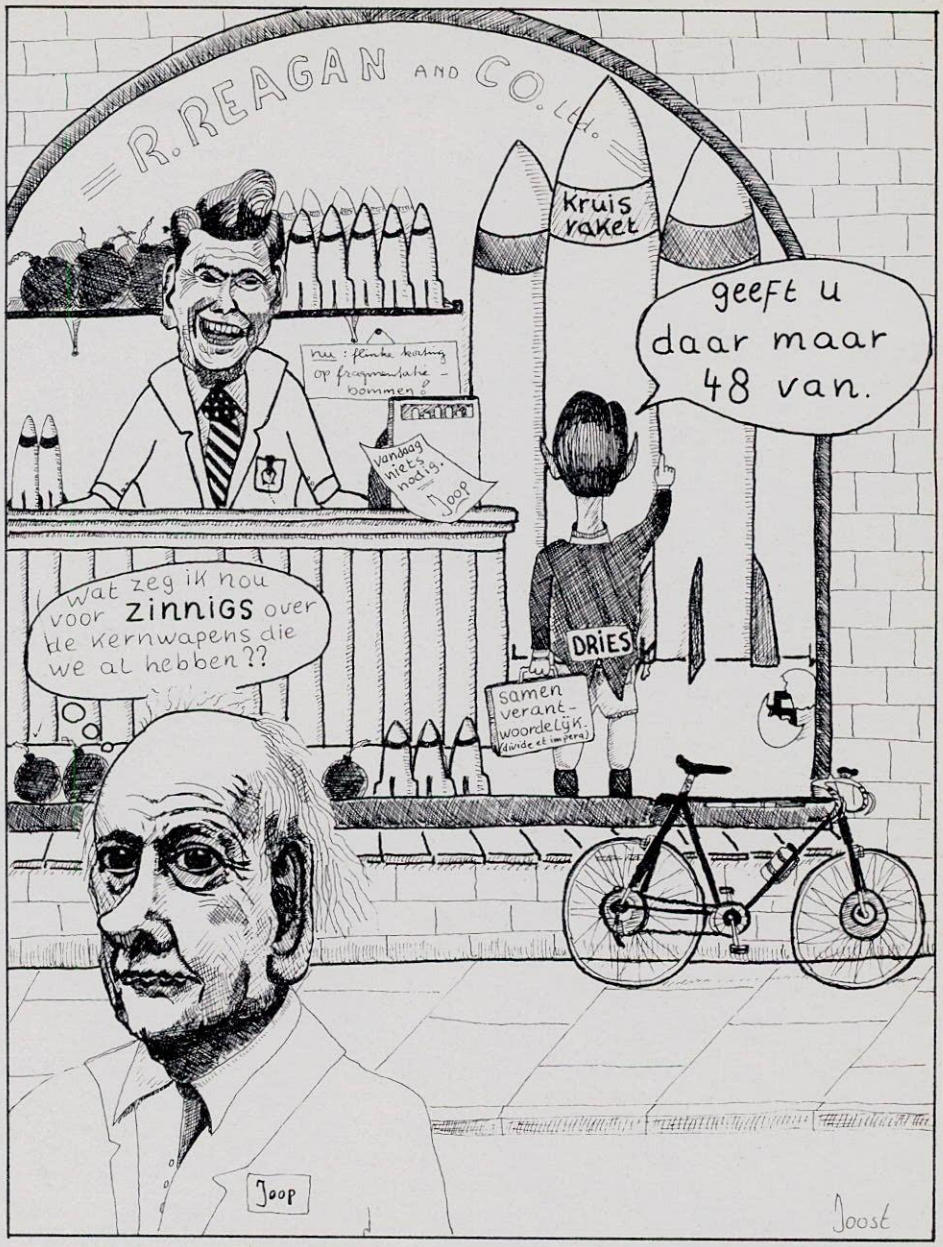

blijkt nu ook.
Berend Boer doet nu hetzelfde. Die is na twee weken vrijgekomen en ik na vier maanden... Hij is zelfs door de krijgsraad geschorst en heeft nu vier maanden de tijd om een werkplan voor zijn vervangende diensttijd op te stellen.
Staatssecretaris Van Houwelingen was niet zo enthousiast, want in een brief schreef hij: „Er gaat wel iets veranderen voor totaal-weigeraars, maar een individuele gewetenstoetsing blijft bestaan". Nou daar lost hij niks mee op, want totaal-weigeren zal altijd blijven bestaan op grond van het anarchistisch denken, dat is wel fundamenteel anders dan mijn beweegredenen. Vandaar ook dat Onkruit niet zo blij was met het feit dat ik ook totaal-weigeraar werd genoemd. Het begrip devalueerde in hun ogen. Terecht denk ik, maar hun reacties op mij...
Voor Onkruit-mensen heb ik ook niets bereikt, wel voor mensen die vervangende dienst willen doen.

Amnesty International ondersteunt totaal-weigeraars niet, terwijl ze wel vallen onder de criteria die Amnesty stelt: gevangenen wegens overtuiging, zonder gewelddadige acties te hebben ondernomen. Hoe denk je dat dat komt?
Nederland is een gerespecteerd westers land, dat houdt veel tegen. Het is geen land als Chili, Rusland of Turkije.
Het ligt ook niet in hun aandachtsveld en ze zitten met het probleem, dat alles wettelijk klopt wat de Nederlandse regering doet. Amnesty durft het niet aan en dat is jammer.

Jacques van den Blink

crisis: geen opslag behalve van wapens

Bart van der Leck

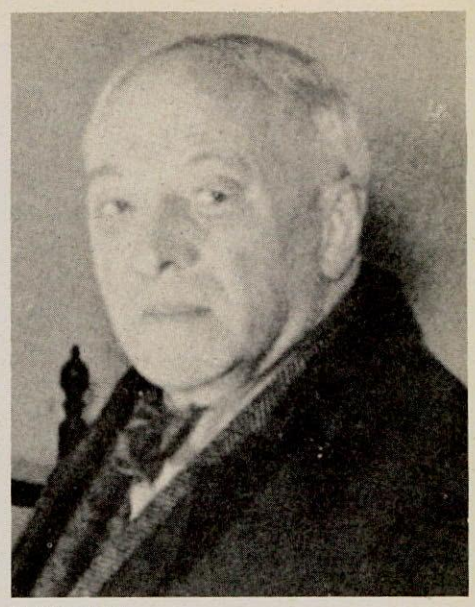

Zelfportret

Bart Antony van der Leck werd op 26 november 1876 in Utrecht geboren als zoon van een huisschilder. Door de toen heersende periodieke werkloosheid in de bouw, verkeerde het gezin vaak in grote armoede. Bart was de vierde van 8 kinderen, waarvan er 4 jong zijn overleden. Op de dag van zijn geboorte stierf één van zijn zusjes. Zijn jeugd was moeilijk. Bart groeide op in een Utrechtse arbeiderswijk, waar armoede troef was. Het was het laatste kwart van de vorige eeuw, een tijdperk van groei en opkomst van de arbeidersbeweging. Ook het gezin Van der Leck, hoewel in naam protestant, had belangstelling voor de denkbeelden en idealen, die de socialistische leiders met grote hartstocht verkondigden.

Scholing

Na de lagere school doorlopen te hebben moest Bart gaan werken om de schamele inkomsten van het gezin wat te vergroten. Zijn vader, die zelf landschapjes schilderde, verzette zich tegen de wens van zijn zoon om schilder te worden. Toch wist Bart gedaan te krijgen om een vak te leren dat tot het kunsthandwerk behoorde. Hij werd geplaatst op een glasschilderatelier, waarvan er aan het einde van de 19de eeuw een aantal in Utrecht waren gevestigd. Van der Leck werkte van 1891-1899 op verscheidene van deze ateliers, waar glas-in-lood ramen werden vervaardigd voor de nieuwe, veelal neo-gothische, katholieke kerken, die in verband met het herstel van de kerkelijke hiërarchie in 1853, in Nederland werden gebouwd. En uiteraard was Utrecht, de zetel van de nieuwe aartsbisschop, hiervan het centrum.

Natuurlijk kreeg hij in die jaren het vak van glasschilder onder de knie. Maar Van der Leck, die ondertussen 23 jaar was geworden, was niet zo tevreden met zijn werkzaamheden, hij had andere idealen. Hij noemde wat hij deed: „kunstfabricatie en ateliergedoe". Niettemin had Van der Leck in de achter hem liggende jaren wel wat geleerd: kleur als licht te zien en het toepassen van sterke contrasten, eigenschappen die we in zijn werk zullen tegenkomen. Ook het idee tot vereenvoudigen van zijn palet tot de primaire kleuren rood, geel, blauw en zwart tegen een witte achtergrond is in die periode wellicht bij hem gerijpt.

Vorming

Met de eeuwwisseling lukt het Van der Leck zich los te maken van het atelierwerk, doordat hij een beurs krijgt voor de Rijksschool voor Kunstnijverheid, waarvan hij de lessen tot 1904 volgt.
Daarnaast bezoekt hij de Rijksacademie voor beeldende kunsten in Amsterdam, waar hij toegang heeft tot de avondklas van de bekende professor Allebé.
In de jaren die op zijn studies volgen heeft Van der Leck contacten met de bouwmeester H. P. Berlage en de veelzijdige kunstenaar Anton der Kinderen. Vooral deze laatste, die zich sterk verwant voelde met William Morris, bewonderde hij zeer. Duidelijk blijkt uit de tekeningen van die tijd de invloed van Anton der Kinderen en ook van Jan Toorop.
Van der Leck's onderwerpen hebben in de eerste jaren van zijn opleiding vaak veel te maken met zijn jeugd. Hij schildert thema's die met het leven van de arbeider te maken hebben. Zo omstreeks de jaren 1906/1907 woont en werkt Bart van der Leck in Amsterdam, maar hij bezoekt in die tijd ook vele malen Enschede en Glanerbrug. Hij maakt schetsen van het straatleven in de Jordaan, zoals Dans bij het orgel, Harmonicaspelers, portretten van oude vrouwen, straatscènes enz. en heeft de eerste tentoonstelling van zijn werk.
In Glanerbrug, waar hij ook korte tijd woont, maakt Van der Leck schetsen van fabrieksarbeiders en experimenteert met ontwerpen voor bedrukte katoen.

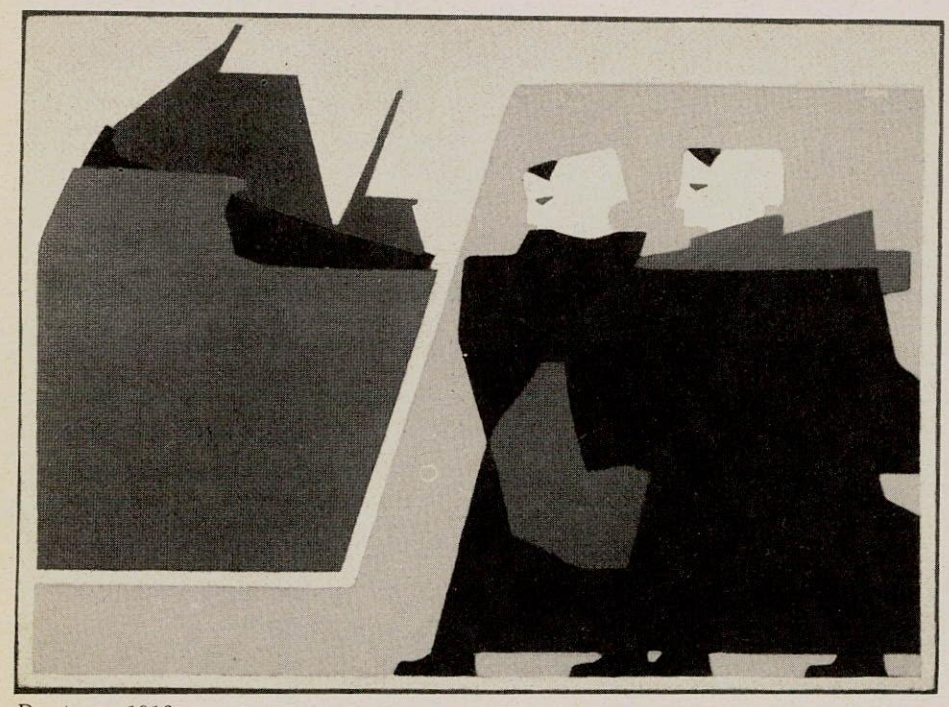

De storm, 1916

Parijs

In 1907 bracht Bart van der Leck een bezoek aan Parijs, zoals zoveel schilders dat voor hem deden. Sommigen vestigden er zich. Maar na enkele weken hield hij het voor gezien. De slechte sociale toestanden, die hij daar aantrof en die hij op jonge leeftijd zelf ervaren had, vond hij weerzinwekkend. De Egyptische afdeling van het Louvre hield hem in de ban. De menselijke uitbeelding in vlak profiel, vaak voorkomend in zijn werk, vond Van der Leck in de

Egyptische kunst. Ook het museum Cluny met zijn middeleeuwse kunstwerken had zijn grote bewondering. Het is te begrijpen, dat de gebrandschilderde ramen van de kathedraal van Chartres hem in opperste verrukking brachten.

Mensbeeld

Het ideaal van Bart van der Leck was om een nieuwe kunst voor een nieuwe tijd te vinden. Een algemeen geldende en begrijpelijke typering, waarin de gelijkheid van alle mensen kenbaar gemaakt werd. Zijn schilderijen worden nu steeds eenvoudiger. Bekend werk is: Het uitgaan van de fabriek, Op het perron, Het ongeval en de Kat. Dit laatste schilderij is vervaardigd van caseïne, (bindmiddel voor koudwaterverf) op eterniet. De mensen worden eenvoudiger afgebeeld. Zijn werkstukken zijn kenmerkend voor de door hem gevon-

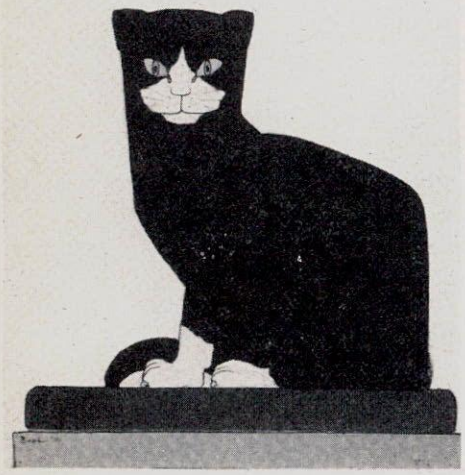

De kat, 1914

den eigen stijl, die ongetwijfeld ook de Amsterdamse schilder Johan van Hell, aan wie ik enige tijd geleden een artikel wijdde, geïnspireerd zal hebben. Ook vind ik er wel iets in van de door mij zo bewonderde Zwitsers-Franse tekenaar Alexandre Steinlen. In 1914 gaat hij in opdracht van de firma Wm. Müller en Co naar Algiers en Spanje, om aldaar de bedrijven van deze firma te bezichtigen. Van der Leck brengt van deze reis, die enkele maanden duurt, meer dan 100 tekeningen en aquarellen mee. De bekende kunstcriticus Cornelis Veth is zeer enthousiast over de meesterlijke en verrukkelijke waterverfstudies. Hij noemt ze spontaan en direct, in elke vezel levend.

Vereenvoudiging

Rond 1917 gaat Bart van der Leck zijn werk vereenvoudigen, zodat we zijn schilderijen als abstract ervaren. Een doorslaggevende gebeurtenis is zijn machtige compositie De Storm, met links een vissersboot, die met hoge golven te kampen heeft en rechts 2 Scheveningse vrouwen in

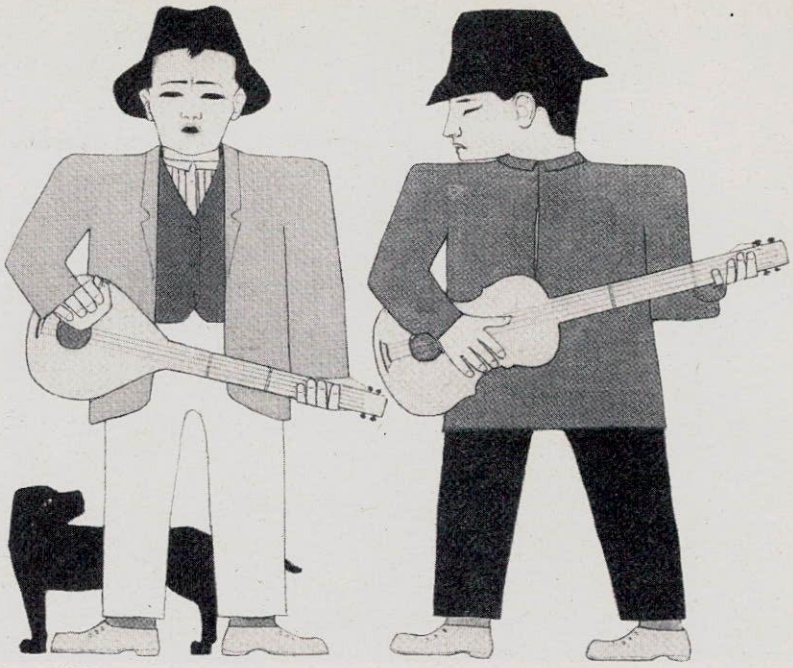

Muzikanten, 1915

een hevige storm. In de afbeelding zit beweging en vaart. In deze periode wordt het tijdschrift De Stijl opgericht met o.a. de schilders Piet Mondriaan en Theo van Doesburg als middelpunt. Ook Bart van der Leck is er bij betrokken, doch heel spoedig trekt hij zich uit deze groep terug. Nog altijd wordt De Stijl (1917-1931) als een zeer belangrijke richting in de moderne kunst beschouwd. De recente tentoonstellingen in de Verenigde Staten trokken dan ook duizenden bezoekers.*
Met het zoeken naar de essentiële waarden van de schilderkunst heeft De Stijl een enorme invloed uitgeoefend op de architectuur en de industriële vormgeving, zelfs ver over de grenzen van ons land.

Geen abstractie

Aanvankelijk had Van der Leck een

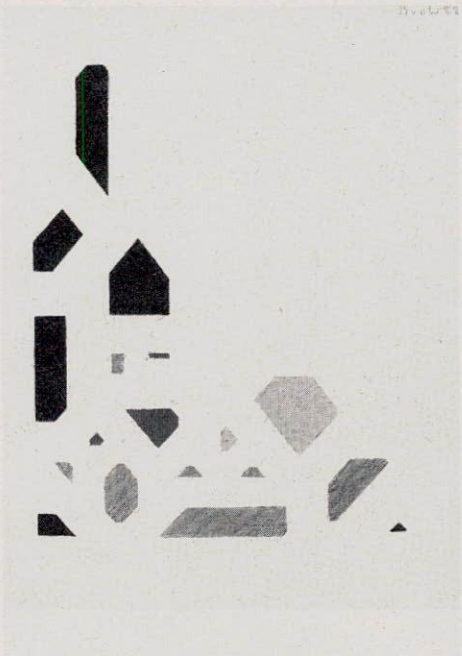

Stilleven met wijnfles, 1922

volledige abstractie bereikt. De vormen waren geheel opgelost in tegen elkaar afgewogen geometrische vlakjes van primaire kleuren. Nadien keerde hij terug tot de werkelijkheid, jaren investerend in het reductieproces van waarnemende vormen tot nog-net-de-werkelijkheid suggererende streepjes en vlakjes. Eens schreef Van der Leck: „Van de zogenaamde abstractie heb ik altijd weinig moeten hebben; het schilderen is voor mij altijd geweest de representant van het visuele leven."
Naast het ontwerpen van tapijten, meubelbekleding en ceramiek, schilderde hij op de door hem zelf gevonden wijze indrukwekkende doeken zoals Stilleven met wijnfles, Portret van Hansje en De Drinker.

Bart van der Leck die in 1958 op de leeftijd van 82 jaar in Blaricum overleed, was ondanks de hem toegeschreven abstracties, een overtuigd realist, zij het op idealistische wijze. Een respectabel gedeelte van zijn werk is te zien in het Rijksmuseum Kröller-Müller in Otterlo. Het is goed daar kennis te nemen van deze grote kunstenaar, die Bart van der Leck ongetwijfeld was.

Jan Kooijman

*** Inmiddels zijn deze tot 3 oktober ook te zien in het Stedelijk Museum te Amsterdam en het Kröller-Müller museum in Otterlo (red.)**

g.v.: zich op voorhand bekreunen

In dienst word je een kerel!

Er bestaat nauwelijks een beter voorbeeld van een mannenmaatschappij dan het leger. Dat homosexuelen er lange tijd uit zijn geweerd, is niet verwonderlijk: de motieven daarvoor zijn namelijk kenmerkend voor het soort mannenmaatschappij dat het leger is. Wat waren die motieven?

In de eerste plaats ging men er vanuit dat homo's niet voldeden aan het ideaalbeeld van de militair: vechtlust, de bereidheid tot het uiterste te gaan, „soldatenmoed". In de tweede plaats was men bang voor schadelijke invloed op de discipline en de gezagsverhoudingen. Een homosexuele officier bijvoorbeeld zou het niet kunnen vermijden emotionele bindingen aan te gaan met sommige ondergeschikten en daarom zou hij in oorlogstijd niet goed kunnen functioneren. Een derde argument ligt in het verlengde hiervan: homo's hebben partners nodig en binnen het leger zoeken ze daarvoor het liefst jonge manschappen uit. Die moeten daartegen worden beschermd. Deze argumenten verraden intussen een fundamentele tweeslachtigheid: binnen het mannelijkheidsideaal gaat in het leger homovijandigheid hand in hand met een zekere ontvankelijkheid voor homo-erotische gevoelens. Het zijn niet in de laatste plaats homo's geweest, die dit goed hebben aangevoeld. Want hoewel veel homo's het leger tegenwoordig niet zien zitten, hebben heel wat homosexuelen zich vroeger juist tot het leger aangetrokken gevoeld. Het aantal homo's onder oudere beroepsmilitairen is (naar onze indruk) aanzienlijk, ook onder vrouwelijke beroepsmilitairen. De opzet om homosexuelen uit het leger te weren is natuurlijk nooit „waterdicht" geweest.

S-5

Sinds 1974 is homosexualiteit geen reden meer om voor de dienst te worden afgekeurd. Vóór die tijd werden alle homosexuelen door middel van een S-5 uit de dienst geweerd. Mentaliteitsveranderingen in de maatschappij hebben ook in het leger een bepaalde uitwerking gehad. Erkend wordt dat homosexuelen in het leger in principe even goed kunnen functioneren als heterosexuelen Dat is tenminste de officiële leer. In de praktijk is in het leger toch nog steeds sprake van een aanzienlijke weerstand tegen homosexualiteit,

La liberation de Paris 1944

sterker dan in de burgermaatschappij. Dat maakt de positie van de homosexueel in de krijgsmacht niet gemakkelijk.

Maten onder mekaar

Het karakter van een mannenmaatschappij en de bijzondere – op de mogelijkheid van grootscheepse toepassing van geweld gerichte – taakstelling van het leger dragen bij tot een onderdrukkend sociaal klimaat. Meningen en gevoelens, die buiten de geaccepteerde normen vallen, komen moeilijk aan bod. Vooral in de kleinere groep van de maten-onder-elkaar is de druk tot aanpassing aan de groep heel sterk. Niemand wil immers als een zwakke stee worden beschouwd. De discipline, die in het begin door de superieuren wordt opgelegd, wordt later meer en meer door het groepsproces overgenomen. Discipline en verveling stompen je af: je moet wel meedoen aan al het gezuip en slap gelul. Daarbij is juist sexualiteit in een mannenmaatschappij een dankbaar onderwerp om elkaar te overtroeven. Grove sexuele toespelingen zijn aan de orde van de dag. Wie niet als kerel en als hetero meedoet, loopt het risiko uit de boot te vallen, eventueel nog met het stempel flikker. Je bent dan niet meer in tel, mist de steun van de groep en bent integendeel een dankbaar object van ieders minachting. Het groepsgebeuren versterkt de openlijke afweerreacties, terwijl sommige individuele groepsleden nog wel eens (stilzwijgend) een positievere houding innemen.

Het kader

De houding van het kader is vaak beschamend. Weinig officieren en onderofficieren denken aan de mogelijkheid dat er wel eens een homo in de groep kan zitten. Juist in de opleidingsfase worden discriminerende opmerkingen geplaatst en dat is voor de betrokkene toch al de moeilijkste periode. De afweer en de onwetendheid ten aanzien van homosexualiteit zijn onder kaderleden bijzonder groot en dit is wel één van de belangrijkste belemmeringen voor een leef- en werkklimaat in het leger, waarin homo's zich als vanzelfsprekend geaccepteerd kunnen weten. De mogelijkheid van homosexuele gevoelens wordt onder beroepsmilitairen ontkend en als je die al hebt, laat je daarvan in dienst niets merken. Een strikte scheiding van werk- en privésfeer vloeit hieruit voort.

Coming-out

Dit alles neemt niet weg dat de ervaring leert, dat je zeker als dienstplichtige homo een goede kans hebt om de diensttijd zonder veel problemen door te komen. Een weloverwogen „coming out" kan daartoe bijdragen. Veel homo's hebben de ervaring dat je, wanneer je er – na een tijdje kat uit de boom kijken – voor uitkomt, in de groep „gewoon" geaccepteerd blijft. Voorwaarde is dan wel dat je al een zekere positie in de groep hebt verworven. In het begin van de diensttijd is de situatie het moeilijkst. Kaderleden en maten maken vaak bijzondere negatieve opmerkingen over flikkers. Zelf heb je

het gevoel dat je als flikker helemaal alleen staat. Later kan blijken dat die negatieve reacties niet persoonlijk bedoeld zijn. Soms merk je na een „coming out" niet de enige te zijn: de openlijke of stille bijval – bijvoorbeeld van homo's die nog niet zo ver zijn – werkt bemoedigend. In ieder geval brengt het verborgen houden van je homosexualiteit minstens evenveel risiko's met zich mee als er openlijk voor uit komen. Het steeds maar weer verborgen moeten houden van hoe je werkelijk bent, kan een sluipend proces van psychische en lichamelijke achteruitgang tot gevolg hebben.

Geestelijke verzorging

Hulpverleners binnen het leger moeten het tot hun taak rekenen om homo's bij een „coming out" te helpen. Het is van groot belang dat zij duidelijk van een positieve houding ten opzichte van homosexualiteit blijk geven, willen zij voor homo's een herkenbaar steunpunt zijn. Dit laatste geldt eveneens voor het kader. Als je zelf nog niet zo weerbaar bent en bijvoorbeeld ook nog twijfelt over je eigen homosexuele gevoelens, is de dienst geen pretje.
Als je er in dienst achter moet komen, dat je homosexueel bent, heb je nog eens een barrière meer te overwinnen dan in de burgermaatschappij. Ontdekken dat je als man meer van mannen houdt en als vrouw meer van vrouwen, de kans daarop is in het leger bepaald niet alleen denkbeeldig, maar om daarmee in het leger zelf in het reine te komen is en blijft een groot probleem. Dat legt nogmaals de spanning bloot, die we in het begin van dit stukje hebben aangegeven.

Arthur Edwards

Lid van de werkgroep homosexualiteit en krijgsmacht

Papa wat deed jij toen er nog onvrede was

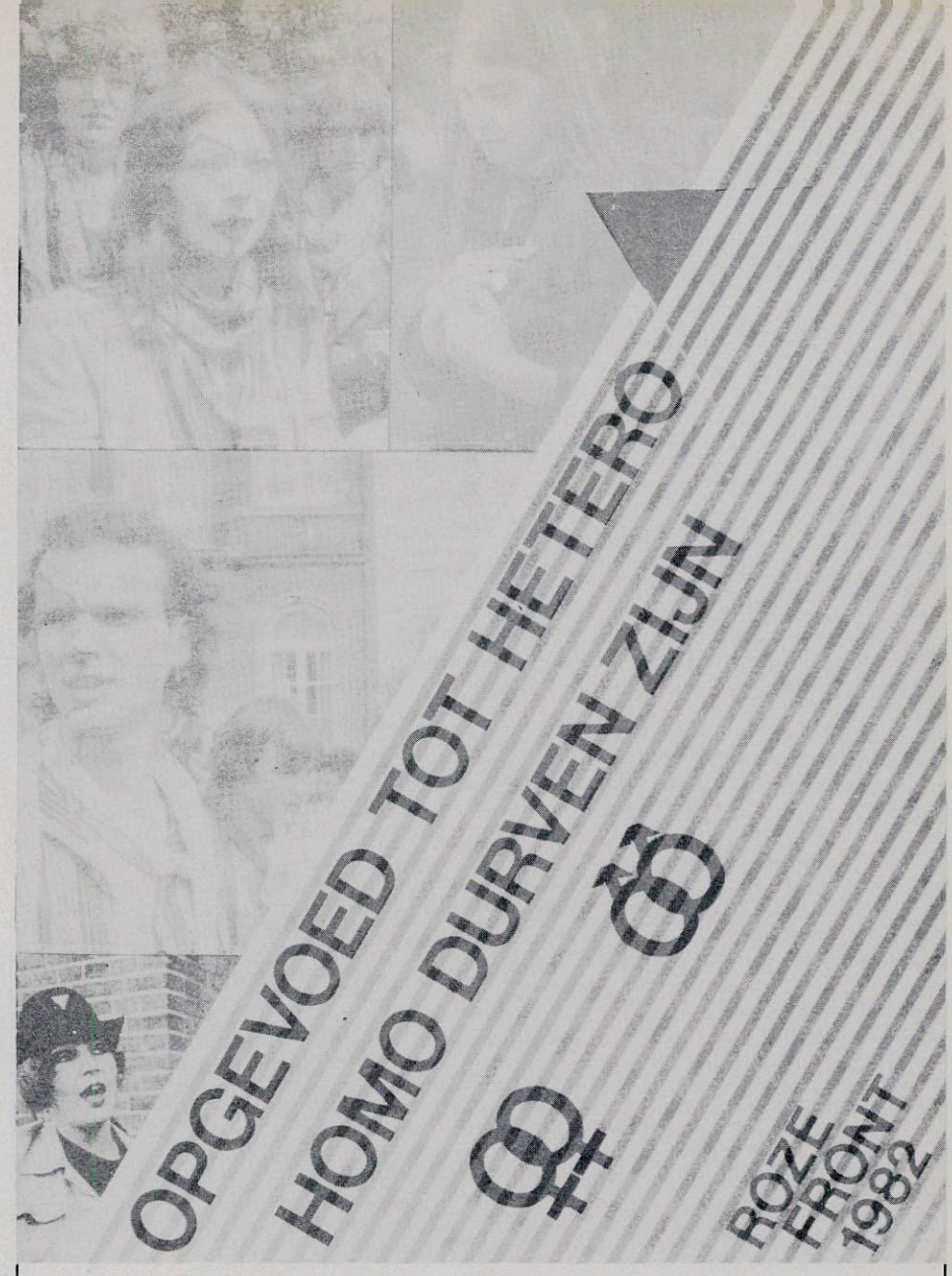

Nevenstaand artikel is overgenomen uit een – aan de EGO-redaktie toegezonden – geïllustreerde brochure, die dit jaar door het Roze Front is uitgegeven met als titel „opgevoed tot hetero, homo durven zijn". Uit het begeleidende persbericht ter informatie nog het volgende: „Zo heterogeen als het Roze Front als organisatie is, zo heterogeen is ook deze brochure over potten en flikkers samengesteld. Vanuit zeven invalshoeken: het onderwijs, het homo jongeren overleg, de krijgsmacht, de sociale academie, de vrouwen- en mannenbeweging en vanuit Orpheus, de organisatie voor getrouwde homoseksuelen beschrijven 5 homo's en 2 lesbiennes hun ervaringen in opvoedings- en opleidingssituaties.
Hoe verschillend hun achtergronden ook mogen zijn, wat overeenkomt in hun verhalen is de vanzelfsprekendheid van de heteronorm. De norm die een dwang legt op ieder individu in onze samenleving, homo of hetero. Waar het ons om gaat is te komen tot de opheffing van die norm, die de maatschappij verdeelt in hetero's met hun homo-afkeer en flikkers en potten die hieronder moeten lijden. Het gaat om de bevrijding van menselijke relaties en seksualiteit, zodat elk mens kan leven zoals zij of hij wenst, als pot of flikker, als biseksueel of als hetero, alleen of in een relatievorm, maar in ieder geval zonder betuttelende maatregelen van de maatschappij.
Zover is het nog niet.
Daarom hebben we deze brochure geschreven. Om homo's en lesbiennes te ondersteunen in het openlijk voor hun homoseksualiteit uitkomen.
Om hetero's tot nadenken te stemmen over hun aandeel in homo-onderdrukking.
We proberen met deze brochure als Roze Front een aandeel te leveren aan een mentaliteitsverandering."
De brochure kost ƒ 2,50 (exclusief verzendkosten) en is te bestellen bij het COC-magazijn, Rozenstraat 8, 1016 NX Amsterdam.

boeken bladen brochures

Jappenkamp

Met als titel „Vrouwenkamp op Java" verscheen onlangs de wederwaardigheden van twee vrouwen die gedurende de 2e W.O. ruim drie jaar geïnterneerd waren in Lampersari, een Japans vrouwenkamp op Java. Het boek is uit elementen opgebouwd t.w., het dagboek van mevr. van Empel en verbindende, beschouwende verhalen van mevr. Boissevain. De lezer krijgt een goed beeld van de leefomstandigheden in het kamp, de kleine en de grote zorgen waar men dagelijks mee gekonfronteerd werd, de vernederingen, honger, martelingen, ziekten en sterven.
Op boekomslagen worden vaak de meest lovende termen gebruikt om boeken te beschrijven (en aan te prijzen).
In dit geval is de volgende passage, wat mij betreft, zeker terecht: „Juist omdat het zo eenvoudig en eerlijk is geschreven zult u het boek met ontroering lezen en zal het ongetwijfeld een blijvende indruk op u maken".
Het is algemeen bekend dat de meeste Nederlanders weinig of niets afweten van het leven in de Japanse kampen, zulks in tegenstelling tot de Duitse kampen. Dit boek probeert aan dit gemis aan kennis iets te doen.
„Vrouwenkamp op Java" van G. Boissevain en L. v. Empel werd uitgegeven door De Boekerij te Amsterdam. Prijs *f* 24,50

Arts en kernoorlog

In de serie Diskussiedokumenten verscheen „De fatale epidemie", met als ondertitel „artsen over de gevolgen van een beperkte kernoorlog". Tien artsen van verschillende nationaliteit lichten in dit uitstekende boekje (104 blz.) van verschillende kanten de medische aspekten rond een nucleaire oorlog toe. Achtereenvolgens komen aan de orde: De psychologie van het nucleaire tijdperk; een Russische visie van een hofarts van het Kremlin; de wapenwedloop en zijn gevolgen voor de gezondheidszorg; het dichterbij komen van een kernoorlo; de psychologische gevolgen voor kinderen en jongeren levend in een wereld waarin een nucleaire katastrofe en konstante bedreiging vormt; de medische zorg bij een nucleaire oorlog; verhoogde kans voor overlevenden op besmettelijke ziekten; de voorkoming van een kernoorlog; brandwonden door kernexplosies; de nederlandse volksgezondheid in oorlogstijd. Het boekje eindigt met een hoofdstuk over ontstaan en werkwijze van de Nederlandse Vereniging voor Medische Polemologie (MVMP).
Algehele konklusie van de artsen in dit boekje: Medische hulp zal niet meer zijn dan een druppel op een gloeiende plaat.
Dit boekje is in het bijzonder een prima aanvulling op de Handboeken Geneeskundig Soldaat en Geneeskundig Onderofficier, dus voor hospikken en artsen. Maar ook voor alle andere geïnteresseerden. „De fatale epidemie" werd uitgegeven door Meulenhoff Informatief te Amsterdam. Prijs *f* 19,50.

Atoomtaken

Journalist Han Hansen heeft als eerste de notulen van de ministerraad van de regering Drees bestudeerd over de besluitvorming m.b.t. de invoering van kernwapens in West-Europa en in Nederland. Hoe het allemaal ging en vooral met welke motieven beschrijft Hansen in zijn boekje „De zes atoomtaken van Nederland".
„We wisten nauwelijks waar we het over hadden", zegt Sicco Mansholt nu (destijds minister).
Overduidelijk heeft een belangrijke rol bij de besluitvorming gespeeld het feit dat door de V.S. geleverde en betaalde atoomwapens goedkoper waren dan door Nederland te betalen conventionele bewapening.
Het boekje geeft naast deze historische kijk op de ontwikkelingen sinds de jaren '50 een goed en helder overzicht van de zes atoomtaken van de Nederlandse krijgsmacht. Verder nog hoofdstukken over de geheimzinnigheid rond de kernwapens, de effekten, over de protestgeluiden uit de beginperiode (pasen 1960: de burgemeester van Amsterdam verbiedt de spandoekleus „Geen kernwapens in Nederland") en de verandering van opvattingen bij de politieke partijen (m.n. de PvdA).
Het boekje eindigt met het helder op een rijtje zetten van de stormachtige ontwikkelingen van de laatste jaren tot begin 1982 toe.
Konklusie van Hansen: Er verandert wel iets maar het gaat (tè) langzaam.
„De zes atoomtaken van Nederland" van H. Hansen is een uitgave van Van Gennep te Amsterdam. Prijs *f* 13,50.

Totaalweigeren

De brochure (110 blz.) „Ik verdom 't! Wat bezielt die totaaldienstweigeraars?" vertelt eindelijk eens duidelijk wat totaaldienstweigeren is en welke politieke en sociale motieven daaraan ten grondslag liggen. Ook de relatie met de anti-militaristische aktiegroep Onkruit komt ter sprake, evenals de straffen die totaalweigeraars te wachten staan. Weigeraars sinds 1979 komen aan het woord, o.a. middels verklaringen die zij bij hun berechting hebben voorgelezen.
Ook de situatie in België, Duitsland

en Frankrijk krijgt aandacht. De brochure eindigt met een literatuuroverzicht. Zeer informatief. De brochure „Ik verdom 't!" is te verkrijgen bij de Stichting Lont, Postbus 1823 te Amsterdam door overmaking van *f* 8,– plus *f* 4,– portokosten op giro 2383456 o.v.v. de titel.

Spaanse Burgeroorlog

Onlangs verscheen een nieuwe druk van George Orwell's „Saluut aan Catalonië", het verslag van zijn (front) ervaringen als lid van de arbeidersmilitie tijdens de Spaanse Burgeroorlog (1936-1939). Orwell was naar Spanje gegaan met de duidelijke bedoeling artikelen voor zijn krant te verzorgen, maar meldde zich bij aankomst bijna onmiddellijk als vrijwilliger: „omdat iets anders op dat moment en in die atmosfeer onvoorstelbaar leek".

Een klein half jaar verbleef Orwell aan diverse fronten totdat hij vanwege een verwonding aan de hals werd afgekeurd. Zijn reportage is wars van iedere heroïek en is zeer terughoudend te noemen. Met name daar waar het Orwell's eigen frontbijdragen betreft.
Uitstekend beschrijft hij de jammerlijke verdeeldheid van links en het dingen naar de macht tussen anarchisten, kommunisten, socialisten en (anarcho)syndikalisten.
Orwell's boek is zeker een belangrijk en blijvend dokument van de tragische strijd van het Spaanse volk tegen het fascisme.
„Saluut aan Catalonië" van George Orwell werd uitgegeven door van Gennep te Amsterdam. Prijs *f* 14,50.

Böll-Kopelew

„Waarom hebben we op elkaar geschoten?" is de weerslag van een lange konversatie tussen Nobelprijswinnaar Heinrich Böll en de winnaar van de Vredesprijs voor de Duitse boekhandel, de Rus Lew Kopelew. Het zijn auteurs die in de 2e Wereldoorlog elkaars tegenstanders waren. Kopelew was propaganda-officier in het Russische en Böll korporaal in het Duitse leger.

Het boek bevat geen vakhistorische behandeling van de Duits-Russische oorlog maar wel een indringende, menselijke bespreking aan de hand van persoonlijke herinneringen en analyses die het historisch oordeel

kunnen aanvullen. Het geeft bovendien inzicht in de drijfveren van schrijven en protest van twee belangrijke Europese auteurs.
Aardige bijkomstigheid is dat het boek geïllustreerd is met pamfletten die Kopelew als propaganda-officier in het Rode Leger boven de Duitse linies liet uitstrooien.

Böll-Kopelew: „Waarom hebben we op elkaar geschoten" is een uitgave van de Prom, Baarn. Prijs *f* 19,50.

Wim Heij

EGO puzzle

Zandloper

De oplossingen van de puzzles uit het april- en meinummer hebben we weer bij elkaar opgeteld. We kwamen niet boven de 25 inzendingen uit en kunnen dus geen prijswinnaars bekendmaken. Jammer!
We hebben dit maal gekozen voor een zandloper.
Ga als volgt te werk:
Vul van boven naar beneden in deze zandloper woorden in van onderstaande betekenis. Gebruik hierbij steeds de letters van het vorige woord. Boven het midden gaat er steeds één letter af, onder het midden komt er steeds één letter bij. Het getal achter de omschrijvingen geeft nog eens het aantal letters aan.

- algemeen (8)
  (vindt hij zelf niet)
- weldra (7)
- groter (6)
- verzamelen (5)
- palm (4)
- maat (3)
- zonnegod (2)
- medeklinker (1)
- bijwoord (2)
- hert (3)
- opening (4)
- naam (5)
- wordt altijd gevreesd (6)
- aanlegplaats (7)
- aanzien (8)

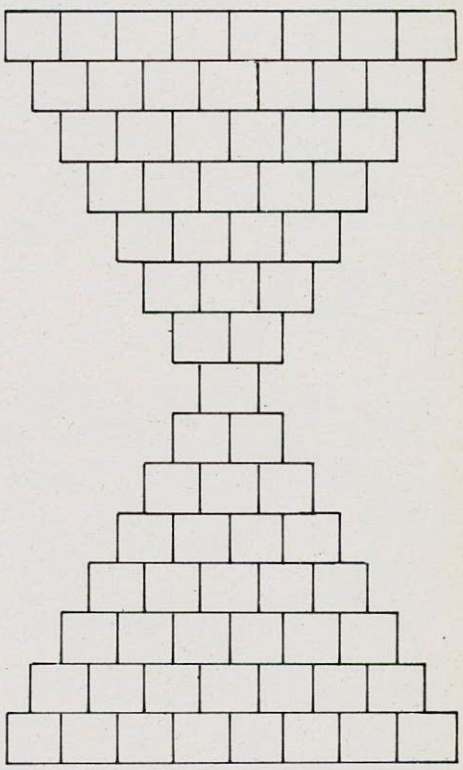

Stuur de oplossing met vermelding van naam, adres en voorkeur voor boeken- of platenbon, **voor 5 oktober a.s.** naar: Ego-redaktie, Coornhertthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist. Eventuele winnaars worden bekend gemaakt in het novembernummer.

EGO: zinnenprikkelend

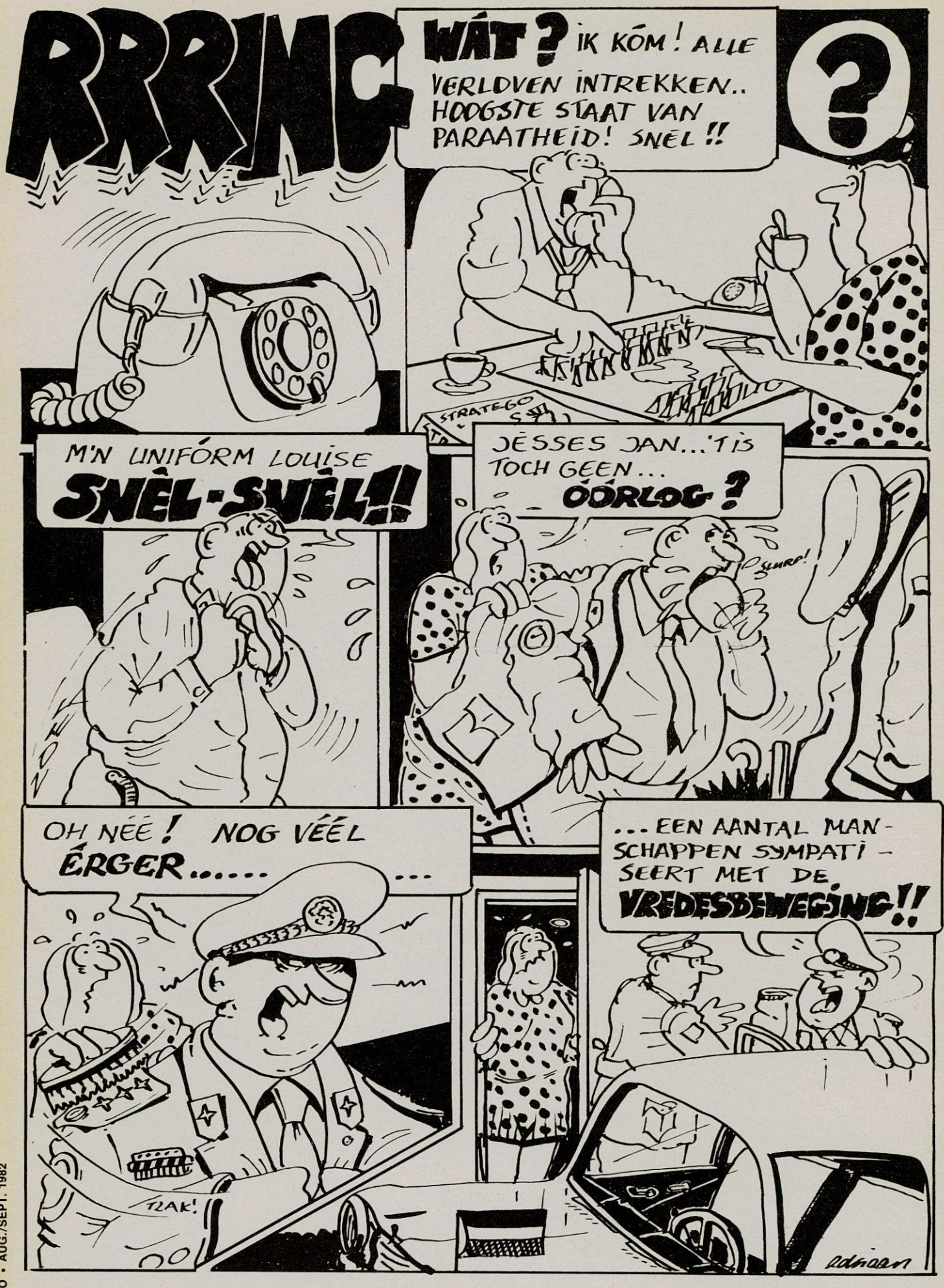
RRRING
WÁT ? IK KÓM ! ALLE VERLOVEN INTREKKEN.. HOOGSTE STAAT VAN PARAATHEID! SNEL !!
?
STRATEGO
M'N UNIFORM LOUISE SNEL-SNEL!!
JESSES JAN...'T IS TOCH GEEN... OORLOG ?
SLURP!
NOEL
OH NEE ! NOG VEEL ERGER.....
...EEN AANTAL MANSCHAPPEN SYMPATI-SEERT MET DE VREDESBEWEGING!!
TRAK!
adriaan